

BAJAI HONPOLGÁR

Várostarténeti és Környezetvédő lap

2003. június

XIV. évfolyam 6. (152.) szám

Ára: 200 Ft

id. Éber Sándor

Éber Anna

ifj. Éber Sándor

EGY BAJAI MŰVÉSZCSALÁD

Ha ma Baja keskeny, csendesen kanyargó kis utcáján, a Jókai utcán végigmegyünk, az Éber- emlékház repkénnyel borított udvara kedvesen baljebb hívogat, ahol három festőművész: id. Éber Sándor, ifj. Éber Sándor és Éber Anna félő szeretettel, gondálal őröztök hagyatékra várja a látogatót. A festményeken, rajzokon, szobrokon kívül ez a ház őrizi az Éber család több évtizeden keresztül gyűjtött értékes helytörténeti, irodalomtörténeti dokumentumait, s a bácskai, sárközi vidékről származó néprajzi, népművészeti tárgyakat is.

Az Éber család egykori otthona azonban nem pusztán művészi hagyatékok kiállítóhelye. E régi ház falai megőrizték egy XX. század eleji kisvárosi művészeti életének, polgári rendjének, izlésének tárgyi emlékeit, egy sokszor visszavágyott polgári életforma szellemiségének lenyomatait.

Az Éber család háza a századfordulón két apró szobából és egy konyhából állt. Az évek múlásával, a hét Éber-gyermek születésével újabb és újabb helyiséggel töltötték meg az épületet. „Ahogy a Dunaparton, a leszakadó, agyagos parton látod, hogy mikor van áradás, mikor van agyagos lerakódás, ebben a házban is így, 150-200 esztendő óta hol fellobbant az olajmécs, hol elhalványult, majd újratöltődött...” (ifj. Éber Sándor).

Szerencsésnek mondhatjuk magunkat mi, akik 2003 nyarán a Nagy István Képtárban és a sokáig csak pisálkáló olajmécs fellobbanásának tanúi, id. Éber Sándor, ifj. Éber Sándor és Éber Anna közös tárlatának látogatói lehetünk. Ritka pillanatok bírtokosaivá tett bennünket az Éber család néhány tagja (a legnagyobb köszönet Kollárné Éber Orsít illeti) és a Türr István Múzeum munkatár-

sai. A gyakran reprodukált, ismerős művek és az állandó kiállításból egykor kimaradt képek mellett olyan Éber-alkotások is bemutatásra kerültek, melyeket korábban a közönség, sok esetben pedig még a szakma sem látott. Olyan magántulajdonban lévő Éber festményekben gyönyörködhetünk, melyeket idáig csak kevés, kivételes szem érinthetett. A rendezők azt szeretnék, ha a kiállításlátogató elfelejtene, hogy múzeumban van, elfelejtene, hogy a képeknek kereteik vannak és a falon lógnak. Azt szeretnék, ha a műélvező előtt a papír és a vászon meglevenedne, s a néző részesevé válna egy megfestett világnak.

E festett világ első vázlatait id. Éber Sándor (1878-1947) egy kiváló, lelkes fiatal rajztanár, festő készítette, aki 1902-ben Baján telepedett le. Élete, művészete, sokoldalú kulturális tevékenysége ma már el-

Id. Éber Sándor: A római Villa de Franceze parkja

választhatatlan Baja város XX. századi művelődéstörténetétől.

Id. Éber Sándor 1878-ban Ráckekestváron született. A budapesti Mintarajziskolában Székely Bertalan növendéke volt 1896 és 1900 között. A monumentális feladatok, a freskókészítés vonzotta elsősorban. A Tanítóképző Intézet tanáraként érkezett Bajára 1902-ben, ahol két évig tanított, majd tanított. A fiatal, ambiciózus tanárt a rajzitanítás új módszereinek kialakítása foglalkoztatta. E téren elért eredményei nemzetközi viszonylatban is elismerést váltottak ki.

Éber Sándort azonban nem elégítette ki a tanítás lehetősége. Az egykori mester, Székely Bertalan hatása nem halványodott a bajai évek alatt. A Tanítóképző Intézet egyik tantermének falára 1906-ban elkészítette „Művészeti nevelés” címmel első freskóját. Az 1910-es évektől azután számos dekoratív, kissé szecessziós, néhol magyaros elemekkel díszített monumentális faliképet, freskót illetve seccot készített többnyire egyházi megrendelésnek köszönhetően: a bajai ciszterci rendház tórsálgójában (1910) és több templomban: Szászvár (1913), Hajós (1916-17), Hercegszántó (1924), a nagykanizsai ferences templomban (1927), Kelebián (1929), a bajai III. Béla Gimnázium dísztermében (1932), a pécsi ferences templomban (1933), Bácsborsodon (1934), a bajai bel-

vároai (1938) és józsefvárosi templomban (1943), Tolmán (1939) és a bajai Rókus-temetőkapujában. Élete során 22 templom, illetve iskola falát (pl. Csátlaján az általános iskola homlokzatát) díszítette faliképeivel.

A monumentális alkotások mellett természetesen számtalan táblaképet, tájképet, portrét, figurális kompozíciót készített. A termékeny bácskai föld, a dunai árter világa, s a benne, vele élő ember, otthonának, kertjének meghitt bensőséges részletei, feleségének, Bartsch Juliannának csodaszép, finom vonású, családjának, művészarátáinak alakjai jelennek meg a vásznan. Számos arckép készült a feleségről és

édesanyaról, aki megértéssel, segítőkészen állt egész életében mellette, magára vállalva a nagy családdal, hét gyermekükkel járó gondok nagy részét.

A művész otthona, műterme, az Éberház művészeti központnak számított Baja kulturális életében. Egy-egy hangverseny után hangulatos esti beszélgetés következett, amikor szívesen ült „mo-

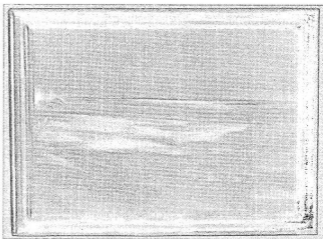
delit” néhány jó barát: Tornyai János és Nagy István, a magyar festészet jeles képviselői, és Rózsahegyí Kálmán színművész is. De számos más, neves személyiség arcképet is elkészítette: többek között gróf Bethlen Gábor kultuszminiszterét, XI. Pius pápát és Pülep Lajos művészettörténészt is.

Festészetének jelentős alkotásai – élete minden korszakában elkészített önarcképei mellett – az örök-kísérletező művész impresszionista, plein air munkái. Ezekre a tájképekre fényel pásztyított formaadás, az erőteljes kontúrok hangsúlyozása a jellemző, a narancssárga, a vörös, az erős kék színek fokozott használata. Láta, hogy a vászon és a tárgy között van „valami”, s ennek (a napfénynek, a levegőnek) érzékelésére, festői megragadására törekedett.

Örök kísérletező volt: a festékkészítéstől a bordozható freskóig, a sgraffitótól a hímeskőig, a kréta előállításától gépek szerkesztéséig minden foglalkoztatta.

Első gyűjteményes kiállítását Baján 1925 őszén rendezték meg, mely alkalomból 180 alkotását mutatta be, s ez egy kisváros életében valódi művészeti eseménynek számított. Budapesten a Nemzeti Szalonban 1926 márciusában nyílt gyűjteményes kiállítása, a ettől kezdve rendszeresen szerepelt a Nemzeti Szalon tárlatain többek között Csók Istvánnal, Glatz Oszkár-al, Hermann Lipóttal, Iványi Grünwald Bélával és Rudnay Gyulával.

Nagy lelkesedéssel és kitűnő hozzáállással vette ki részét a bajai zenei élet szer-

Ifj. Éber Sándor: Homokzátóny (1954)

vezéséből is. Tíz évig volt a bajai Daloskőr karagya, a Liszt Ferenc kör alapító tagja, majd elnöke, hangversenyein ő maga is fellépett. Bartók Béla 1928 tavaszán Baján adott hangversenye alkalmából a Bajai Újságban közölt kritikája modern zeneesztétikai felfogásáról tanúskodik. Harcolt a város műemlékeinek megőrzéséért, s már 1919-ben felvetette egy bajai művésztelep létesítésének igényét.

Élete utolsó éveinek alkotásai közül 1947-ben festő-gyermekével, Annával és Sándorral együtt közösen rendezett kiállítást Baján, Pécsen és Szekszárdon.

A gyerekek a művészetről, a művész munkájáról az első jelentős benyomást otthon, a szülői házban szerezték. Mint apró inasok a reneszánsz mesterek műhelyében, úgy forogtak apjuk körül. Festéket keverték, ecsetet mosták, színes pasztelkrétekat készítették. Közélelől látták egy-egy kép születését. Megfigyelték az anyagok, a vászon, a festék, az olaj, a pasztell viselkedését.

A gyerekek viszonylag korán átkerültek a vászon másik oldalára: modellből festőinasok lettek. A festő apa tollat és papírt, ecsetet és vásznot adott a kezükbe. Gyermekait, legközelebb tanítványait a mesterség szigorú szabályaira, az önmagukkal szembeni igényességre oktatta.

A környezet, az otthon indítást adhat a művészi pályára, a szülőktől örökölni lehet a tehetséget, de ez nem minden. A képesség csak lehetőség, adottság, amit ki lehet művelni, s el is lehet tekozolni. Mi volt az Éber-ház, az Éber család igazi adománya a gyerekek számára? A közösségi érzés, a munka szeretete, egy nemes ügy vállalása. Megtanultak egymás mellett óigozni, egymást elviselni, és önálló egyéniségüket megőrizni. Egy művészcsaládban élni sok erkölcsi tanúsággal szolgálni. A szorgos, elmerülő munka, a töprengés nélküli belemerülés, a munkaláz gyönyöre. A l'art pour l'art átlénygése ez – munka a munkáért, nem béért, nem dicsőségért. Felkesedés, amelyben benne fog-

laltatik a rajongás hangulata és tartalma is.

Egy művész gyermekének, ahogy ezt sok példa mutatja, egyszerre könnyű és nehéz. A hazulról hozott mesterségbeli tudás megkönnyíti az indulást. De a külső példa nyomozó teher is. Egy művész gyermeke „könnyebben boldogul, de annál nehezebben jut az üdvösséghez” – írja találon Hubay Miklós.

Ij. Éber Sándor (1909-1985), az idősebb testvér a Képzőművészeti Főiskolán 1927-1931 között Rudnay Gyula növendéke volt, aki már ekkor felhívta figyelmét a pasztelkréteúra. Párizsi tanulmányútja után, 1940-től szinte kizárólag pasztelkréteával dolgozott. Harmincyoleven át tanított a III. Béla Gimnáziumban, az Építőipari Technikumban és a Tanítóképzőben. Művészettörténeti előadásaival jelentős szerepet vállalt a város köznevelődésében. Édesapja hatására elsajátította a freskó és sgraffito-technikát, s számos vidéki intézmény falát díszítette alkotásaival.

Ij. Éber Sándor a pasztel művésze volt. „Apámnak gyúrtam színes krétekat gyermekkoromban. Megszerettem.” – vallja. Témáit szűkebb hazája, a Duna világa, az ártéri erdők, morotvák és az öreg halászok életéből meríti. Az alkotásaiban megjelenő holtágak, a Cserna-Duna, a zátonyok, az öreg fák, halászbárkák, a csendes víztükör az örök természet mozdulatlan szépségét sugározzák. Egy kiállítási katalógusában 1969-ben így ír: „Az ősi vízimalmokat már csak a képeim idézik. A Vöröshíd ívét ledöntötte a jéges ár. Faragott, büszkenyakti halászbárkák sorából csak egyet ringat már a Sugovica. Sietnem kell, szabályozzák a Dunát.” A nyugalmat árasztó hatalmas folyam, az ártéri füzek vörösel ragyogása élete végéig ihletet adó téma maradt.

Ij. Éber Sándor négy évtizeden keresztül gondozta édesapja művészi hagyatékát és a képzőművészeti, helytörténeti, néprajzi, régészeti ritkaságokat őrző Eber-gyűjteményt. Polytatta a

Ij. Éber Sándor: Vörös-híd (é. n.)
(Forók: Osztrigonácz Miklós)

Éber Anna: Nőt akt (1940 körül)

néprajzi tárgyak gyűjtését: a Bácska soknemzetiségű vidékéről származó korszokkal, vízholdó edényekkel, öves guzsalokkal és szőttésekkel gyarapította a gyűjteményét.

Éber Anna (1905-2002), az ifjabb testvér is megtalálta a maga útját, a maga anyagát, a maga műfaját. Az édesapa műterméből egyenesen a Képzőművészeti Főiskolára került, ahol Rudnay Gyula kurzusait hallgatta. 1930-ban egy évre szóló ösztöndíjat nyert Firenzébe, az Accademia Belle Arti-ra, majd Rómában, a Képzőművészeti Akadémián folytatta tanulmányait. A Nemzeti Szalon Római Iskola című kiállításán ezüstérmert nyert.

A tehetséges fiatal művész a vidéki kisváros helyett Budapestet választotta, ahol 1932-1958 között a Népművelési Bizottság esti tanfolyamain oktatott, majd 1959-1969 között rajztanárként dolgozott. Az öt-

venes évesben a Magyar Filmgyárnak készített dekorációs munkákat, reprezentatív helyiségek falait díszítette illusztrációival, de mint a Nagy István Képtárban most is látható, nagy belső elmélyüléssel árukdok portrékat, tájképeket is festett. Édesanyjáról készített portréit az anya iránti mélységes szeretetről és csodálatról tanúszkodnak. Édesapját megmutatva az apának állít emléket azzal az erővel és hittel, amit egykor tőle kapott. Művészeti hitvallása szól hozzánk minden alkotásából: „Az életet látom meg minden rügyben, fákban, virágokban, naplementén... Lelkem érzelmeit, szimbólumokat festek... Akkor vagyok boldog, ha festhetek, bármilyen fáradt vagyok, új erő költözik belém.”

Festőművész apa és két festő gyermeke... Egymástól távolodó sorsok, de legmélyebb rétegekben titokzatos egyezések... Olykor eltérő műfajok és kifejezési for-

mák, mégis felismerhető rokonság és hasonlóság a művekben.

Mi teszi oly egységessé művészetüket? Talán a szemlélet rokonsága. Vagy művésztük egységességüké. Műveik természetesen emberközpontúsága.

Bár a művészetörténet nincs híjával az olyan eseteknek, amikor egyetlen dinasztiában apáról fiúra száll az alkotótehetség, elképzelni sem lehet szebb és szorosabb rokonságot, mint azt, amikor a művészetek társulása, a múzsák „testvériség” egyetlen család tagjai között, szülő és gyermek, testvér és testvér kapcsolatában valósul meg.

(A kiállítás már csak néhány hétig, 2003. június 12-ig tekinthető meg a Nagy István Képtárban.)

Kovács Zita

OLASZORSZÁGBAN VERSENYZETT AZ AD LIBITUM KÓRUS

Az Ad Libitum Kórus 2003 áprilisában az olaszországi Gradoban nemzetközi kórusversenyen vett részt. A helyi sajtóban már jelentek meg erről szóló beszámolók, mégis úgy gondolom, hogy a Bajai Honpolgár hasábjain is érdemes visszatérni erre az eseményre, hiszen itt az előzmények, valamint a versenyrel kapcsolatos egyéb információk részletesebb ismertetésére is lehetőség nyílik.

Az Ad Libitum Kórus lassan 12 éves története során (az együttes 1991 novemberében alakult) ez idáig négyszer vállalkozott arra, hogy kórusversenyen mérje össze tudását más énekcsoporthal. 1997-ben indultunk először ilyen rendezvényen, meghozza mindjárt nemzetközi versenyen.

A VI. Budapesti Nemzetközi Kórusverseny vegyeskar kategóriájába jelentkeztünk, és mert nem tudtuk, hogy a felkészültségünk mire lesz elegendő, ezért a könnyebb kategóriát választottuk, amelyben nem írtak elő kötelező művet. Ezt a kategóriát megnyertük.

1999-ben Spanyolországba utaztunk, ahol a Barcelona közelében fekvő Cantanogrosban megrendezett nemzetközi verseny három kategóriájában is indultunk: a vegyeskar és női kar kategória mellett folklor kategóriában is. Itt a lányaink szerepeltek kimagaslóan: második helyezést értek el.

2000-ben Budapesten olyan versenyt

szerveztek, amelyen csak magyar kórusok indulhattak, de csak olyan együttesek, amelyek az országos minősítési rendszer magasabb fokozataival vagy nemzetközi versenyeredménnyel bírnak. Az Ad Libitum a vegyeskarok között harmadik lett, a női karok mezőnyében pedig második. Azt a tény, hogy a kórus két kategóriában is helyezést tudott elérni, a zsűri is méltányolta: egy különdíjat érdemeltünk ki.

Ilyen előzmények után jelentkeztünk egy olaszországi versenyre, amelyet az idén ifjúságban bonyolítottak le Gradoban.

A szervezők egyetlen korábbi rendezvényünkkel sem volt ennyire nehéz, mint most. Nem szeretném a Kedves Olvasót a részletekkel untatni, jelzésképpen csak annyit hadd említsék, hogy napokig nem tudtunk az általunk rendezett átutalt, de a szervezőkhöz meg nem érkezett másfél-millió forintnyi részvételi díj sorsáról. Nem kevés telefonálgatás után derült ki, hogy a bankok közötti átutazás egyik állomásán valaki rossz számlaszámot írt egy úrlapra... Végül persze pár nappal az indulás előtt megnyugtatóan tisztázódott minden.

Másfélmillió forint részvételi díj. Igen, egy ilyen verseny nem olcsó mulatság, hiszen egy nagy létszámú kórus utazásáról, szállásáról, étkezéséről kell gondoskodni. A nevezési díjjal és az utazással együtt mindösszesen kétfélmillió forintba kerül a részvétel.

Igazán meglepő volt számunkra, hogy amikor a felkészülés során tervünk megvalósításához támogatást kerestünk, jelentős segítséget kaptunk többektől is. Azt tapasztaltuk, hogy az énekkar munkáját ismerik, elismerik és támogatásra érdemesnek találják. A támogatóktól kapott összegek, valamint a kórus korábbi tartalékai lehetővé tették, hogy a kórustagoknak ezért az utazásért sem kellett fizetniük. Ezt mindig is fontos alapelvnek tartottuk. Úgy véljük ugyanis, hogy egy versenyen való részvétel nem azonos egy turistával. A felkészülés hónapokig tartó kemény munkát igényel, és az utazás során is minden más program a sikeres szereplés alárendeltje kell hogy legyen. Másrészt az Ad Libitum tagjai között öröndetesen sok diák található, akik még nem rendelkeznek önálló keresettel. Szükségünk van tehát a segítségre, hogy eljuthassunk a nemzetközi erőpróvára.

A gradói versenyhez a legnagyobb hozzájárulást Baja Város Önkormányzatától kaptuk. Rendkívül nagyra értékeltem azt, hogy az önkormányzat költségvetésében 1999 óta külön összeget biztosítanak néhány arra érdemes együttes támogatására. Ez nem csak anyagi szempontból fontos az érintetteknek, hanem nagyon komoly erkölcsi elismerést is jelent.

Támogatónk volt még az Oktatási Minisztérium, az Axiál Kft., Mezei Lajos, a Gemenc Rt. és a Dunafa Bt. Voltak, akik termékkel járultak hozzá az utazáshoz, így a Délház Rt., a Turmix Kft., valamint a kórusról szóló mutató ismertető elkészítését vállaló Fotó Reklámstúdió Kft. dr. Égi Endre vezetésével.

Térjünk most át a versennyel kapcsolatos tudnivalókra. A gradói verseny egy olyan nemzetközi programsorozat része, amely sorozat azonos elvek alapján szerveződik, s amelynek első rendezvénye éppen Budapesten volt 1988-ban. Ezekben a versenyeken nem a hagyományos helyezésekért folyik a küzdelem. A szervezők ugyanis úgy gondolkodtak, hogy ebben esetben csak az első három helyezett érezheti úgy, hogy „elért valamit”. Az általuk kidolgozott rendszerben a résztvevők Arany, Ezüst és Bronz Diplomát kaphatnak, melynek kiadását meghatározott pontszám eléréséhez kötik. Így több kórus is részesülhet például Arany Diplomában. Természetesen a kategóriákon belül, sőt a verseny egészét tekintve is elkészül a pontszámok szerinti rangsor. A kategóriák legmagasabb pontszámát elért együttesek (amennyiben ezért a pontszámért Arany Diploma járhatott) lesznek a kategória-győztesek, amelyek külön jutalmat érdemelnek, és ők indulhatnak a verseny nagyjárárt. (Gradoban annyival volt egyszerűbb a rendszer, hogy a verseny legmagasabb pontszámát elért együttes vehette át a nagydíjat). Az előre rögzített pontszámok további előnye, hogy azokban a kategóriákban, amelyekben kevesebb jelentkező indul, nem kaphat a gyengébb teljesítményért automatikusan első vagy második helyet, csak az elért pontok alapján kaphatják meg a diplomák.

Ugyancsak jellemzőjük ezeknek a versenyeknek az a gondolat, hogy legyenek olyan kategóriák, amelyekben kötelező művek előadását is megkövetelik az arra felkészült kórusoktól, de legyenek olyanok is, amelyekben nincs ilyen kötelezettség, így ott szabadon választott műveket is indulhatnak. Mindezen elvárásokat az az igény formálta, hogy ne csak a legkiválóbb énekaroknak adassék meg a lehetőség a nemzetközi porondon való megismeretetésre azokon a nagyjárárt versenyeken, amelyekben évente csak öt valóban az európai élvonal szerepel, hanem azoknak is, akik nem annyira profik, de vállalják a versenyzseléj járó kihívásokat.

Úgy tűnik, hogy ezt az igényt helyesen mérték fel a nemzetközi Interkultur Foundation munkatársai, hiszen a Musica Mundi névre keresztelt szervezet keretében

A bajai kórus Gradoban

1988 óta már ötvennél is több rendezvényt bonyolítottak le Magyarországon, Olaszországban, Izraelben, Németországban, Csehországban, az Egyesült Államokban, Ausztriában és Koreában, 76 ország 125.000 énekesének részvételével.

Az Ad Libitum Kórus Gradoban két kategóriában indult – vegyes kariban és női kariban, mindkettő a nehezebb, tehát a kötelező mű előadását előíró kategória volt. A kiírás szerint egy olasz szerző olasz nyelvű művének, valamint a kórus saját hazájában 1920 után született komponista művének kellett szerepelnie a programban, ezeken kívül további két szabadon választott művel lehetett kézzelírni. A vegyeskar Marenzio: Scaldava il sol című madrigálját, Gyöngyösi Levente 1985-ben komponált Kyré című darabját, Poulec: Salve Regina című egyházi művét, valamint Bárdos Lajos: Szeged felől című népdalfeldolgozását tanulata meg a versenyre. A női kar programján Palustrina: Pleni sunt coeli, Verdi: laudi alla vergine Maria, Kocsár Miklós: Ó, havas erdő némasága és Orbán György: Lauda Sion című műve szerepelt.

A versenyen rajtuk kívül is voltak olyan kórusok, amelyek több kategóriában is indultak, de ők úgy, hogy a különböző kategóriákban azonos összetételű együttesrel léptek fel. Azzal, hogy az Ad Libitum egy kórusnyi tagsága gyakorlatilag két kórust alkotott, igen nehéz feladatra vállalkozott. A felkészülés során a lányoknak külön is kellett próbálniuk, de erre plusz idő nem adott, csak a heti két próba idejét lehetett úgy beosztani, hogy a meglehetősen nehéz női kar műveket gyakorolhassák.

A Gradoba induló autóbuszon a kórust vezető Pethőné Kővári Andréával együtt nyugviheneten foglaltunk helyet. A mi

gondolkodásunk a versenyekkel kapcsolatban kicsit sajátosnak mondható. Más együttesek ugyanis versenyre készülvé megszűrik tagságukat, a bizonytalanabb képességeket inkább kibagyják az utazó keretből, ugyanakkor segítségül hívják jól felkészült kórusénekeseket. Mi nem akarunk ilyen manipulációkkal élni. Azt szeretnénk kipróbálni, hogy mire képes a bajai Ad Libitum Kórus. Az a kórus, amelyik hétről hétre együtt dolgozik, és nem egy mesterségesen összeállított társaság. Az a kórus, amelyben a szó valódi értelmében vett amatőrök énekelnek. Itt ugyanis nincs felvételi meghallgatás, nincs felmérés arról, hogy ki milyen szinten ismeri a kottát.

Mi ezt valamilyen értelemben missziónak tekintjük. Hiszünk abban, hogy az eltelt majd' 12 esztendő alatt a kórusban megfordult 150-160 embernek az éneklés, a szereplések az elért versenyeredmények, az utazások, a sok munkával megtanult művek (közöttük régi mesterek darabjai, napjaink szerzőinek technikailag igen nehéz kompozíciói vagy éppen az a könnyűzene világból származó átiratok) életre szóló élményt jelentettek és jelentenek. Amint élmény volt eljutni Gradoba is, és újabb sikerrel öregíteni a kórus hírnevét és ezzel együtt persze városunkét is.

Az eredmény: kategória-győzelmet érő Arany Diploma a vegyeskari kategóriában, amely egyúttal a gálakoncerten való fellépés lehetőségét is jelentette, valamint Ezüst Diploma a női karok között.

A tervünk között szerepel egy újabb verseny még az idén – decemberben a budapesti Vigadóban a Kodály Zoltán III. Magyar Kórusverseny vegyes kari kategóriájában kívánunk indulni.

Pethő Áttila

ÚJ MŰTÉTI TÖMB ÉPÜL A KÓRHÁZBAN

A Bajai Kórház fejlesztésének soron következő fázisában a leromlott állapotú, üresen álló régi elmeosztály falszerkezeteinek visszabontásával, majd a régi pincészet bővítésével és földszint + emelet + tetőtér megépítésével megvalósul az új központi műtőblokk.

Az épület évek óta használaton kívül van, állapota erősen leromlott. Gazdaságos felújítás és működtetés a falszerkezet teljes korszerűsítésével oldható meg. Ennek megfelelően a jó állapotú pince szerkezeteinek megtartása és felújítása nyomán a régi falszerkezet korszerű anyagokból épülhet újjá.

Így kezdődik az az építészeti műszaki leírás, amelyik 2002 augusztusában kelt és a Pannon Project Kft. irodájában készült Budapesten.

A teherbordó falak visszabontásával, illetve a földszinti aljzatok eltávolítása után alakult ki az új építési munkák megkezdésének alaphelyzete. (Az épület bontásáról lapunkban visszaemlékezünk.)

Álljunk most meg itt egy pillanatra. Szükséges ugyanis néhány olyan gondolat felidézése, amelyek érthetőbbé teszik a nagy beruházás szükségességét, feleltetve a legfontosabb szakmai érveket is.

Minden pavilonrendszerű kórház évtizedek óta vivja már a maga küzdelmét, és főleg nyógi költségeit a decentralizált műtő-struktúráknak, a központi sterilizálás hiányának, de ide sorolhatnánk még a betegszállítás és nem utolsósorban az aneszteziológiai kiszolgálás nehézségeit is.

Ez a probléma kórházunk esetében is fennáll, és jól végig követhető egészen az elmúlt évszázad elejétől. Kezdetben volt az egyetlen sebészeti műtő, ahol minden operációt igénylő beavatkozást elvégeztek. A fokozatosan megjelenő kisebb sebészeti szakmák (szemészet, fül-orr-gégészet) létrehozták a maguk műtőkapacitásait, a Burg-féle szülészeti-nőgyógyászat épületében pedig prioritást élvezett az önálló műtő létrehozása. Az 1960-as évek elején elkülönülő urológia is helyet követelt a maga műtőigényeivel, az operatív munka egyike nélkülözhetetlen velejárójával egyetemben.

Az első érdemi korszerűsítést az új sebészeti pavilon megépítése jelentette

(1973-1978). Tervezője Erdős Annamária építész és Ercsényi Sándor statikus voltak.

Major Máté dicsérte az épületet, amikor azt mondta, hogy a szerencsés tömbtagolás, plasztika, az egyszerűség, a feladat világos szervezése az egyik legjobb bajai épületet produkálta.

Sajnálatos, hogy az igen gyorsan lemalló vakolat minden illúziót hamar összetört. Remélhetőleg azonban az új műtőblokkal való egyesítés (a szó szoros értelmében vett hidvérs) és az ezt követő felújítás megkötendő majd a pillanatnyilag még éktelenkedő vizuális környezetet szennyezést.

A műtői tevékenység kórházon belüli koncentrációjának persze vannak észre- és praktikus határai. A műtét, a posztoperatív (intenzív) ellátás és a hotel funkció nem mindenáron különítendő el egymástól. Az a lehetőség azonban, hogy a központi sterilizáló, az intenzív osztály, az aszeptikus illetve a szteptikus műtők alapvetően tehermentesítik a jelenlegi sebészeti holtzármányt, megszüntetik a szűfolt-ságot és nagymértékben növelik az ápolás komfortfokozatát.

Már 1996-ban aktuálissá vált a műtő-struktúra korszerűsítése, hiszen abban az időben kerültek rögzítésre azok a minimum-feltételek, amelyek egy egészségügyi intézmény további működését legáltalálták. Ez az új feltételrendszer természetesen a bajai kórházat is érintette, és ennek megoldásaként került sor annak a pályázatnak a benyújtására, amely részben a Népjóléti, részben pedig a Belügyminisztériumnak szólt. Három sikertelen próbálkozás után sikerült a pályázatot elnyerni, amelynek összege (az építés és a műszerszükséglet együttesen) 1,7 milliárd forint. A vá-

rosi önkormányzatnak 50 millió forint saját erő mobilizálását kellett garantálni. Az építés költsége 995 millió forint, a fennmaradó összeg a műszerezettség biztosításához kell. Átadási határidő 2004. május 31.

A régi sebészeti blokk felújítása is megtörténik. Ennek szakmai lényege a hotel funkciók modernizálása, komfortosítása, az úgynevezett egynapos sebészet feltételeinek a biztosítása. Ennek részeként az informatikai hálózat korszerűsítése, Internet, TV használati illetve a rendszer más intézményeivel kapcsolatos telefonszolgáltatás megvalósítása áll.

Az Új Ház földszintjének egyik felén nyer elhelyezést a központi sterilizáló, amely részben az épületben lévő legnagyobb felhasználó egységet, részben a kórház egyéb osztályainak kiszolgálását végzi.

„Az Új Ház földszintjének egyik felén nyer elhelyezést a központi sterilizáló, amely részben az épületben lévő legnagyobb felhasználó egységet, részben a kórház egyéb osztályainak kiszolgálását végzi.

A földszint másik felén működik majd a hatágyas intenzív osztály.

Az emeleten négy aszeptikus műtő és egy független szteptikus műtő létesül, a szükséges kiszolgáló sorokkal.

A földszint másik felén működik majd a hatágyas intenzív osztály.

Az emeleten négy aszeptikus műtő és egy független szteptikus műtő létesül, a szükséges kiszolgáló sorokkal.

A funkciók ki-egészítéseként az épületben kap helyet a központi öltöző blokk, valamint a két klímagépkház.

A tervezett funkciók különböző tisztasági fokozatú helyegcsoportjai egymástól elkülönítetten, szilipzonák közbeiktatásával kerülnek telepítésre.

Az új épület és a meglévő sebészet között közvetlen kapcsolat biztosítására zárt, fűtött hid létesül.

A vertikális közlekedés lebonyolítására az épület centrumába tervezett lépcső és a két ágyfoglalomra alkalmas hidraulikus felvonó szolgál. A steril anyag, a piskos műszer, illetve a hulladék elkülönített mozgására egy-egy anyagszállító kislefelvonó kerül beépítésre.

Az új műtői tömb kialakítása ma után vonja a környező utak és kert-részeket újjáépítését is. A korszerű új kórházépület környezetét is az építmény magas színvonalának megfelelően esztétikusan tervezték kialakítani.

A meglévő, megmaradó értékes növényzet védelméről gondoskodni kell. A régi, kerítéssel körülvett kertben sok szép idős fa található, amelyeknek megőrzése alapvető feladat. Az épület, illetve az összekötő híd építése miatt néhány fát ki kell vágni. A különösen értékes platanók, valamint egy nagyon szép lombú feketedió érintetlenek maradnak. Az itt található nyárfajok jellemzően szépek, de eleve nem hosszú élet-tartamúak.

Az újonnan megnyíló, újra a kórház egészéhez tartozó nagy összefüggő zöldfelület a betegek, a látogatók, illetve az intézményben dolgozók számára is igen értékes lesz. Kerti padokon lehet bűsölni vagy napozni, pihenni és beszélgetni. Díszes virágzású, szép levélzetű és illatos virágú fák, cserjék kondicionálnak, dísztípusúak és alakítják a szükséges térfarokokat.

A főbejárati rész előtt szimmetrikus és díszes kiültetési terv készült, örökzöldekkel, tarka növényekkel, talajtakarókkal, az épület szép és hangulatos homlokzatát keretezve és kiemelve.

Az épület körüli járdák építése az építész-tervben szerepel. A főbejárati rész mentén beton térkő burkolatú járdarendszer épül. Ennek létrehozásához az épület főbejárata előtt meglévő aszfaltburkolatot el kell bontani. Az épület bejárataihoz vezetnek majd a sötéte színű, burkolatban elhelyezett piros raszterek.

Az épület gazdasági bejáratai, a bástsa, ÉK-i oldalon találhatóak. A gazdasági bejáratozat szintén az újonnan kiépülő burkolaton lehet megközelíteni.

A kórház igazgatóságától, illetve a kivitelezőtől kapott információk alapján szeptember végére már tétő alá kerül az épület. Természetesen a belső munkálatok, a felszerelések installációja lassúbb folyamatokat igényelnek, ezek azonban már az őszi-téli időszakban védett körülmények között bonyolódhatnak. 2004 nyarán pedig sor kerül már az első műtét elvégzésére is.

Vajtai István

HERCEGSZÁNTÓRÓL JÖTTEK, MESTERSÉGÜK CÍMERE: MŰVÉSZ

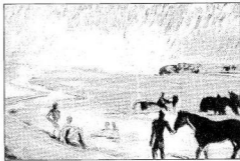

Szarcsik János: Kilakoltatás

Írásomnak egy gyermekmondóka átforgatásával adtam címet.

Költő cimboráimtól csak mostanában kaptam meg legújabb könyvét. A másodikként említett festőművésznek a közeli múltban volt kiállítása Baján. Kapóra jött, hogy a két régiókbeli, kitűnő alkotó művész tevékenységéről egyidejűleg szóljak. A költői műveket író Markó Dekő

(Dékty Márk) 1937-ben született Hercegszántó községben. Pályafutását tanítóként kezdte, majd húsz évig közművelődési kérdésekkel foglalkozott a Magyarországi Délslávok Demokratikus Szövetségénél. Aztán a Narodne Novine című hetilapnál volt újságíró, majd – amikor létrehozták a horvát nemzetiségűek lapját, a Hrvatski Glasnikot – annak főszerkesztő helyettese lett. 1997 óta nyugdíjas.

Szarcsik János: Füldetés a Dunán

Dekői foglalkozása mellett életműjének tekintette a tollforgatót. A hazai horvát irodalom doyenének versei, írásai 1953 óta jelennek meg. Legutóbbi köteté Mirisi Vrbüka (Fűzések illata) címmel látott napvilágot, melyben eddigi könyveiben meg nem jelent és újabb versei, továbbá verseinek magyar nyelvű fordításai, az általa horvát nyelvre lefordított hazai kortárs magyar, szlovák, német, román és roma költők, írők irodalmi alkotásait is tartalmazza.

Életművének jelentős szerepe van a magyarországi horvát költészetben. Irodalmi tevékenységének elismeréseként lett tagja 1987-ben a Horvát Irodalmi Társaságnak, 1998-ban a Magyar Írók Szövetségének. Kapcsolatait nemcsak szülőfalujával, Bácskával, Bajával is ápolja. Rendszeresen hazajár író-olvasó találkozóira, a barátaihoz és a bajaszentistváni Márko-napokra. Írásai megjelentek a Bajai Honpolgárban is.

Legutóljára kiadott könyvét az ugyancsak hercegcsántói születésű festőművész, Szurcsik János illusztrálta, aki 1931-ben született. Bajával való kapcsolatairól csupán annyit említett, hogy itt járt gimnáziumba, majd a Rudnay Gyula nevet viselő Képzőművészeti Szabadakadémián kezdett festészetet tanulni és a Képzőművészeti Főiskolán fejezte be tanulmányait.

1936 óta rendez önálló kiállítást hazánkban, külföldön is városunkban is. Derkovits – ösztöndíjas volt. Több díjjal – pl. Munkácsy-díj, SZOT-díj – tüntették ki, a művészetben elért kimagasló eredményeit az Érdemes Művész címet adományozták számára.

Kötődik Bajához azzal is, hogy két jelentős műalkotása található itt. Az Eötvös József Főiskola Pedagógiai Fakultásának dísztermében látható az 1962-ben készített 10 négyzetméteres – iskolai beiratkozás jelenetét ábrázoló – pannója. Monumentális méretű, 1976-1978-ban alkotott két, egyenként 3,5x10 négyzetméteres freskója pedig a városbáza dísztermét ékesíti, melyeknek témáikra a hétköznapok és az ünnepségek.

Kapcsolatai városunkkal elevenek, ezt bizonyítják itteni kiállításai is, mint pl. a nemrég, melyet az Eötvös József Főiskola Czakorló Általános Iskolájában rendeztek meg április 28.-május 21. között.

A két alkotó művészről szólva közzé teszem Marko Dekić említett könyvében megjelent egyik elbeszélést és az irodalmi művét illusztráló Szurcsik János rajzát, azzal a kiváncsisággal, hogy alkotásaikkal üdvendeztessek meg bennünket ezután is.

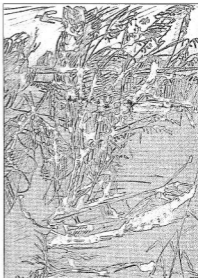
Bánáti Tibor

Gyermekkorom csónakja (Emlékezés apámra)

A part menti lépcsőhöz támaszkodva bóbiskolt a fehér kishajó. Dudájának hangja szerteiramlott, visszhangozva trillázott a Sugovica mentén. Már sokat hallottam a városról, a mellette hömpölygő Dunáról, a ligetek és erők dús gazdagságáról, a számtalan kisebb-nagyobb mellékágról viszont annál kevesebbet. A hajó orránál ácsorogva gyönyörködtem a napsütéses bácskai tájban, a tajtékozó hullámokban és a gyöngyöző vízszeppekben, amelyek tarka színrögivá kavarodtak a szívárvánnyal. Mögöttünk a piszkosszürke vízfelületen a folyó tüvéből ideszűrődő kék színével táncra perdülve egymás hegyén-hátán tülekedtek a széles vízbarázdák.

A dunai hajósok kécsszürke egyenruhájában feszítve, szétterpesztett lábakkal ott állt a kormányos, aki hatalmas tenyerével a kormányrudat fojtogatta, így tartva a meghatározott irányt.

Az ünnepélyes némaságot megtörté a motor hangos csuklózása, meg néhány ott keringő sárlay, az örökös útítársak, akik a magasból alápörögve beleszédültek a mélybe, ügyes mozdulattal derékon csípve a víz felszínre közelében ficánkoló halakat. A halászcsonkok elpillédve tespedtek a kikötőhidak szegélyén, beznük kézzel kötött hálók szunnyadtak varskák és kátrányval bemázolt békák társaságában. E partszegélyt a bajaiak Rezetnek hívják. A kishajó csak egy lélegzetvételnyire kötött ki, hogy megszabaduljon élő terhétől. A bokrokkal teletöltött, meredek, latsyakos parton jámbor halászok jelentek meg. Napbarnította, szélesszett arccal, segítőkészen nyújtózkodó felénk evezőtől megkérgesedett, meleg kezük. A kotlák őrösen titogtak a nádtetők alatt, ahol szokás szerint cipős halászlé meg csusza, paprikás és egyéb inyenóságok kerültek terítékre. Tekintetemenel szeretettel körbejártam a vízi

Szurcsik János grafikája

iparosok szerszámaát, és a legjobban az evező szűrt szemét. Szinte hangosan csalogtató, hogy együtt búvárkodjunk a hosszú fekete csónakok dereka mellett. Úgy éreztem, valami sós íz kúszik a torkomra, s a mélsőbű csábítva vonzott apám halászkunyhójának elkorhadt, nádtetős erese alá. Hajdanában, kora pirkadarkor, együtt lestünk a nagy pillanatot, amikor a langyos ködöt átörökték az első napsugarak, hogy hajnalhasadással jelezzék a munkanap kezdetét a Duna-ág szögletében.

Egy pillanatra eleveztem gyermekkorom csónakjában. Miközben újra kikötöttünk, ősi ösztönnel tört rám a véső, hogy odakilátszam: „Isten veled, Öreg! Isten veled, Apám!”

Mellettnük ismét felszantak a hullámok, miközben magunk mögött hagytuk a mozdulatlan, az üvegsina rezeti vízfelületet, amelynek halászai valamikor apám cimborái voltak.

Marko Dekić
(Bede Béla fordítása)

„Sziget – ELszigeTELTÉS”

Bajai Szabadtéri Installációs Kiállítás és Akcióművészeti bemutató

A „Sziget” jellegű országos szabadtéri installációs kiállítás első alkalommal 1999. július 11-13. között a Bajai Művészeti Napok egyik rangos rendezvényeként került megrendezésre Baján, a Petőfi-szigeten. A szervezők ezután minden évben más-más hívó szóval, alcímmel hirdették és hirdetik meg a rendezvényt.

2000. július 6-7-én „SZIGET – Valamit visz a víz”, 2001. július 11-12-én „SZIGET – Hidak”, 2002. július 8-9-én „SZIGET – Anyád, a szűnyogok” címmel.

2003. július 25-26-án „SZIGET – Lakó” címmel hirdetik majd meg az V. bajai szabadtéri installációs kiállítás és akcióművészeti bemutatót.

A szigeten az elmúlt öt évben olyan alkotásokkal ismerkedhetett meg a közönség, melyek mindegyike a kiállítás ürügyén született. Olyan művek kerültek a Sugovica partján egymás mellé, melyeknek azonos gondolat alapjuk, inspirációs források van: a sziget. A rendezvényre az ország számos pontjáról érkeztek képző- és iparművészek, alkotóközösségek, illetve látogatók.

A bajai Petőfi-szigeten az elmúlt négy évben bemutatott alkotások, s együtt az installációs kiállítás és akcióművészeti bemutató egyik vorzó, a közönségnek leginkább tetsző jellegzetessége (azon túl, hogy vidéken

az ehhez hasonló művészeti események igen ritkák), hogy a kiállítás alkotásai (anyagukban és helyzetükben is) alkalmazkodtak ahhoz a környezethez, amelyből és amelyben létrejöttek. A munkák több elem-ből, különböző anyagokból, tárgyakból készültek, s ezek térbeli helyzete, egymással való kölcsönhatása a mű lényegi tulajdonságához természetesen szorosan hozzátartozik. Jellemző a bemutatott alkotásokra az is, hogy a térben, a folyóparton hogyan rendezték el őket, hiszen az elrendezés is az alkotófolyamat fontos, meghatározó jelentőségű, szerves része. A különböző minőségű, a természettől addig talán teljesen idegennek tartott anyagok, tárgyak művészi alkalmazása, összekapcsolása, a műve beemelése egy kiállító térbe a legkülönfélébb hatást, élményt, inspirációt eredményeztek. A rendezvény sikerében természetesen annak is fontos szerepe volt, hogy az alkotók maguk is jelen voltak, így személyes jelenlétükkel az alkotás folyamatain túl is szerves részévé váltak alkotásuknak.

Az alkotók installációikkal, akcióművészeti bemutatóikkal immár át esztendeje ünnepélyes, mégis profán szentélyé alakítják át néhány napra a Sugovica partjának egy csöppnyi részét. Idén is szeretettel várunk minden odalátogatót!

Háború és béke – Egy festő mitológiája

Az utazás, a távollét valamilyen értelemben mindig megemertetés. Elkünygi a szülőföldet, a tájat, ahol született vagy felnőtt az ember, és egy új, addig ismeretlen világban megtalálni azt a belső hangot, amely bizonyos, hogy a sajnátnak, nem kevés odagyűlöléssel jár. Olyan kaland ez, mely a visszatérés után nyeri el igazi jelentőségét.

Barics Sándor Baján született 1970-ben. Jelenleg Berlinben él. Külföldön készült munkái – melyek nagy része informell (absztrakt) jellegű – hazai kiállítóterekben mindaddig nem kerültek bemutatásra.

Barics Sándor 1995 óta rendszeresen kiállító művész. Puritán tisztaságú, zord forma- és színvilágú kompozícióinak alapanyagait az antik mitológia XXI. századi újra- vagy átértelmezése, az antik és modern ember, az ókori és legújabbkori történelem örök dilemmája: a szabadság mértékének meghatározása adja.

A nonfiguratív festményeken néhol felismerhető formák a NASA szatellit fotóinak tanulmányozása alapján készültek. E jel-szerű, de önálló jelentésüket lassan elvesztő formák a tiszta, egyértelmű színek (vörös, fehér, zöld és kék) köpönyegében a minden emberben élő (vagy éppen szunnyadó) mitológiát kívánja előcsalogatni, titkos eszközeivel felbreszteni.

A titok néhány hétre beklózták egy kiállítóterbe, körüljárható, leírható, de meg nem érthető. Bármilyen közel van, a távolból megmarad. Az Univerzum hangja, a Föld színeit és egy festő szelíd mosolya egyetlen napon, 2003. június 3-án együtt látható.

A Magyarországi Németek Általános Művelődési Központjában (Baja, Duna u. 33.) szerettel várunk minden érdeklődőt 2003. június 3-án (kaddén) 17 órakor Barics Sándor festőművész MARS és PAX c. tárlatának megnyitására. A kiállítást Kovács Zita művészettörténész nyitja meg.

Felhívás szabadtéri installációs kiállításra és akcióművészeti bemutatóra

V. BAJAI MŰVÉSZETI NAPOK
2003. június 23-27.

Téma: „Sziget – ELszigeTELTÉS”

A kiállítás és bemutató ideje: június 26-27.

Bármilyen méretben és technikával készült alkotást fogadunk, amelyet a művésze a helyszínre szállít és felállít illetve a helyszínen valósít meg. A munkák a város szívében, a Sugovica által körülölelt szigeten, természetesen környezetben, egymáshoz közel kerülnek kiállításra.

Programtervezet:

Minden résztvevőt és érdeklődőt június 26-án (csütörtök) délelőtt 10 órától várunk a Petőfi-szigeten lévő Ifjúsági Házban. A nap folyamán bármikor elkezdhetik műveik készítését. Az installációs kiállítás hivatalos megnyitójára és a tavalyi díjazott MÓDER REZSÓ kiállításának megnyitójára június 26-án du. 18 órakor kerül sor.

Megnyitja: Szombathy Bálint művész-fő

Június 27-én (pénteken) folytatódik az installációs bemutatók. 18 órakor eredményhirdetés.

A zsűri tagjai: Szombathy Bálint művész – író és Kovács Zita művészettörténész.

Díjazni: egy kiállítás megrendezése a következő évi installációs bemutatóra

– Egy 10 személyes asztal a Halászlé-főző Népünnepélyen

– Csikszentmihályi Róbert plakett

Minden résztvevőnek biztosítunk: szállítási illetve utiköltséget, 2 éjszakai szállást, 2 vacsorát.

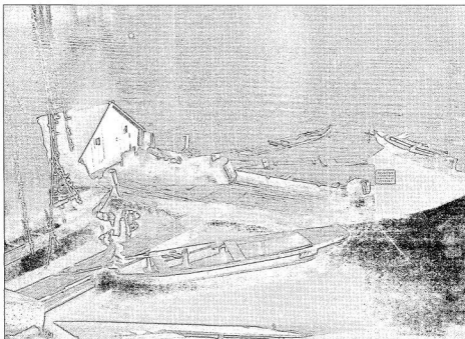
Jelentkezni: június elejéig lehet, írásban, műfaji megjelöléssel Buzsai Czifra Erika szervezőnél.

6500 Baja, Petőfi – sziget 11. T/F: 79/326-242, e-mail: bce57@freemail.hu

Kérjük, jelezze technikai, esetleges eszközigényeit, illetve akcióművészet esetén a szükséges időigényét is! Akcióművészet esetén rövid leírást kérünk. Az alkotások helyszínre szállítását és elszállítását a pályázónak kell megoldania! A felmerült költségeket megtérítjük!

József Attila Művelődési Központ és Ifjúsági Ház – Baja

FÉNYKÉPALBUM

Halászbárka

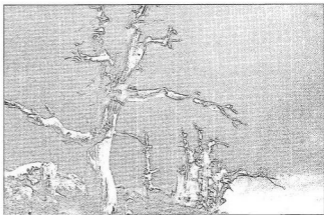
*(A Dunamenti Napok népművészete és néprajza c. nemzetközi fotókiállítás anyagából, Kecskemét, 1973.
A Megyei Tanács kiállndója)*

A fényképezés számomra a naplórás sajátos fajtája – vallja dr. Vajtai István, akinek „Fényképalbum” című tárlatát április tizedike és május elseje között tekinthették meg az érdeklődők a József Attila Művelődési Központ és Ifjúsági Ház Árpád téri kiállítótermében.

Lapunk középső oldalpárjára a kiállításon bemutatott fotókból válogattunk egy csokorra valót.

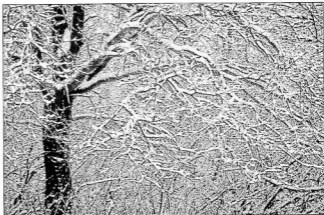

A „Fák” sorozat képei (Folytatás a következő oldalon.)

..... Az ember lába gyors,
s örökké szebb hazát keres.
A fák tudják, hogy nem
érdemes:
Nagyobb a sors."

(Bercselli K.: Varázstigék)

EMLÉKEZÉS EGY RÉGI TAVASZRA

2.

Hétfőn, 1953. május 18-án, az egyetem Ady téri masszív épületömbjében újra kezdődött a hétköznapi nyüzsgés. A folyosókon, tantermekben nyáriasan öltözött, beszélgető lányok, fiúk várták az órakezdést. Csoportunk a Neveléstudományi Intézet szemináriumi szobájában gyülekezett. A szorgalmi időszakból még két hetünk hátra volt ugyan, de a neveléstudományi szeminárium már ezen a napon zárult. Tettamanti professzor most is, mint mindig, pontosan érkezett. Hársány „Jó reggelt, kedveseim” kiáltással nyolc órákor megjelent az ajtóban, majd kóvérésként alkotta és korát meghazudoló flüszeggel (betven felő járt) előremomult, s elfoglalt helyét az asztalfőn. Tettát, magunk közt így hívtuk, mindegyjén kedveltük. Az első félévben tartott előadásniért nem volt okunk rjongani, egy átkozottul unalmas szovjet pedagógiai munkán alapultak ugyanis, de a szemináriumi foglalkozásokon, amelyeket nagy kedvvel egész évben ő vezetett, jól éreztük magunkat. A feldolgozandó témákkal kapcsolatban kialakult, általa inspirált, közvetlen hangú beszélgetések során inkább tűnt bölcse öregembernek, mint a marxista pedagógia apostolának. Szerettük közvetlenségét, elfogadtuk szőkimondó kedélyességét. (Tudtuk róla, hogy a makoí gimnáziumban József Attilának is tanára volt.)

Miután elhelyezkedett, derűsen végignézett a csoporton, és belefogott szemináriumi tevékenységünk értékelésébe. Bevezetéstől elmonda, hogy már az első félévben megkedvelt bennünket, mert érdeklődőnek, értelmesnek mutatkoztunk, ezért is tartotta meg a csoportot a tanév végéig, azután személyre szóló bírálatot mondott valamennyiünk évközi szerepléséről. Közben viseltes, szürke zakójának szivarzsebéből elővette töltőtollát, és sorra aláírta eléje feltornyozott indexeinket. Az egyetlen hiányzó, F. András munkáját is értékelte. Dicsérete példás aktivitásáért, okos hozzászólásaiért.

Majd referáljanak neki – mondta, miközben az ő leckeanyagába is beírta a „megfelel” minősítést. (Nem tudtuk, hogy ez a beszámoló örökre elmarad, mert csoportársunk nincs már az élkő sorban.)

A Neveléstudományi Intézetből „hazaindultunk” a második emeleti Irodalomtörténeti Intézetébe. Behúzódtunk az egyik sze-

mináriumi terembe, amelyet lyukas óráinkban csoportszobának sajátítottunk ki, sőt olvasgatva, jegyzeteinket bővíva, beszélgetve gyakran ott töltöttük a délutánokat is.

A Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán az ötvenes évek első felében mindössze három területen folyt képzés: a magyar, történelem és orosz szakon, évfolyamonként háromszor: 40-45 hallgatóval. 1951-től egy ideig a kétszakos képzés is szőlnelt. Akik az előző évben kétszakosként kezdték tanulmányaikat, egyik szakjukat leadni kényserültek, az újonnan jőtteknek pedig a felvételi vizsgán kellett nyilatkozniuk, hogy a jelentkezésük megjelölt kettő közül melyik szakot választják. Ez a helyzet nem sokáig tartott ugyan, az 1953-ban egyszakosként felvettek egy év múlva már kétszakosként folytatták az egyetemet, de amíg fennállt, pregnánsan elkölőnő csoportokra tagolta a hallgatótságot, amelyeknek tagjai legfeljebb a marxizmus-leninizmus és a pedagógia előadásokon találkoztak egymással, szorosabb kapcsolatba esetleg a diákszlánban kerülhettek.

Ez a fajta zártság azt is jelentette, hogy a három szak hallgatói három markánsan különböző környezetben éltek egyetemi éveik alatt. Az a visszatérő, sunyi alakoskodásra kényserítő politikai légkör, amely nyomasztónan nehezedett az egész társadalomra és az egyetemi nyilvánosságra is, karunkon legkevésbé a Nyelvészeti és az Irodalomtörténeti Intézetben volt érezhető. Nem véletlenül. Az ott tanító egyetemi tanárok közül hárman, Mészöly Gedeon, Klemm Antal és Koltay-Kastner Jenő korábban a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjai voltak, de az 1949-es úgynevezett újjászervezőskor mint politikailag megbízhatatlanokat eltávolították őket a tudós testületből, s csak elvitathatatlan szaktekintélyük miatt tarthatták meg egyetemi katedrájukat. (Klemm professzor annak ellenére is, hogy benőcs szerzetes volt.) Rajtuk kívül Halász Elődnek és Baróti Deszónak volt egyetemi tanári címe. Az elsőbőről, amint az előzőekben jeleztem, már akkor sejtteni lehetett, hogyan vélekedik a rendszerrel, az utóbőről ez csak 1956-ban derült ki, de akkor olyan egyértelműen nyilvánította ki, hogy száműzték is miatta az egyetemről.

Nem csak a politizáló magatartás, annak összes formalitása is elkerülte intézeteinket. Míg az orosz és történelem szakon diákok és tanárok közt szinte kötelező volt az elvtárs megszólítás, nálunk csak egy-egy frissen bekerült, idősebb adjunktus élt vele, ők is talán csak azért, mert az urazást nem merték vállalni. A tanárokat természetesen professzor úrnak szólítottuk, a fiatalabb adjunktusokkal és a tanársegédekkel tegeződünk, ezért egyik viszonylatban sem jutott eszébe senkinek, hogy minket „lelvitászson”. (Elég volt belőle a marxista és a katolnai tanszéken, meg a tanulmányi osztályon.)

Legidősebb tanárunk Mészöly professzor volt, aki azonban betvenen túl is fiatalos hévvel őrizte, védte szellemi szuverenitását. Örök vitában állt a nyelvudomány nagymoguljaival. Előadásait gyakran azzal kezdte, hogy felvázolta az adott témával kapcsolatos, a pesti egyetemen kialakított elméletet, majd csendesen megjegyezte, szemüvege mögött ilyenkor huncutul megvillant a szeme, hogy ezt mondják a nyelvészek. Utána részletesen kifejtette érvelkel jól körülbátyázott elvveléményét. Megtanultuk tőle, hogy pusztán a tekintélynek sosem szabad beülni, mindig a tényekre és a bizonyítás tudományos hitelére kell figyelni.

A professzor úr szerette a fiatalokat, gyakran és szívesen el is beszélgetett hallgatóival. Nem személyes élményünk volt, másoktól hallottuk, hogy egy ilyen beszélgetés során szóba került József Attila és Horger Antal nevezetes afféria. (Közüdtött, hogy a Tiszta szívvel című vers miatt felháborodott nyelvészprofesszor tanúk jelenlétében, teátrálisan kinyilatkozta, hogy aki ilyeneket ír, arra nem lehet rábíznunk az ifjúság nevelését, ezért meg fogja akadályozni, hogy József Attila tanári képesítést szerezzen.)

Gida bácsi, aki szintén tanította a fiatal költőt, sőt gyakran elbeszélgetett vele verseiről is, állítólag elmesélta, hogy az eset után beszélt Attilával, és azt tanácsolta neki, ne vegye szívre a dolgot, Horger korábban egy másik hallgatója is hasonló dörgedelemmel rontott rá, mert meglátta kezében a francia kommunista párt újságját, de aztán teljesen megfedegette róla, nem lett folytatása az ügynek. Így lesz ez ebben az esetben is. (Mint ismeretes, Jó-

zsef Attila nem tudta megemésztetni a megaláztatást, a következő évben a bécsi egyetemen folytatta tanulmányait.)

Klemm professzor, madárcsontú, beesett mellű, apró termetű ember, magányos, kopott remeteként szobájába zárkózva, a könyvek között élt. Olykor szinte számkakozva néztük, amint cögos cipőjében, amit alig takart az ódivatú, fekete nadrág, szorosan összegombolt mellényben, kabátjában, fején az ott felejtett barna kucsmával végigóvakodott előtűnik a meleg folyosón. (1953-ban hetven éves volt.) Halkan elrehegett előadásaira alig-alig figyeltünk, de vizsgáira kristálytisza logikával megirt jegyzeteiből és könyveiből jól fel tudunk készülni.

Koltay-Kastner Jenővel, a romantizika kiváló tudásával azért kerülhettünk kapcsolatba, mert a nyugati nyelvek tanszékei, így az övét, az olaszt is

megszüntették, s így a mi időnkben a régi magyar irodalom és a középkori világirodalom történetének oktatójaként volt kénytelen tevékenykedni. Bámultuk széles körű tárgyismeretét és talán még inkább példátlan precizitását. Egy megjegyzése marandó hatással volt rám, talán mert személy szerint nekem szólt. Előzménye az volt, hogy egy szemináriumi előadásomra, nyilván hastagságból, nem készültsem fel a kellő alaposítással, így a dolgozatomnak csak egy részét írtam meg, a folytatást rögtönözve és természetesen akadózva acémam elő. Bírálattában többek közt ezt mondta: „Akkor is végig kell gondolni és le kell írni, amit mondani akarunk, ha majd szabadfelolvasást tartunk is belőle. Én mindig ezt teszem.” (Bevallom, habár mindig bűnhadtam, sokszor mégsem e bölcs tanács szerint cselekedtem.)

Ebben a környezetben élünk, itt ismerkedünk – ki-ki igyekezete és képességei szerint – az irodalom- és nyelvudomány-nal. Mivel egyszakosok voltunk („belefejt az idejükből”) az elvégzendő anyagot meglehetősen bőve szabták, három féléven át a fínit, egy szemeszterben a mordvini nyelvet is tanulnunk kellett, az előírt irodalmi olvasmányok száma pedig óriási volt, de többségünk szívesen birkózott a feladatokkal, sőt néhányan tudományos

diákkori munkát is végeztek. Az kevésbé tetszett, hogy három évig az orosz is kötelező volt. Mi a középiskolában még nem találkoztunk vele.

F. Bandi halálának híre déltájban ért el hozzánk. Megtudtuk, hogy előző este a Rókus vasútállomás és a Tolbuchin sugárút közti pályaszakaszon keresztbe feküdt a síneken, úgy várta be a közeledő vonatot,

és az halálra gázolta. Perveking mozdulni sem tudunk a döbbenettől, de aztán feltört belőlünk a kérdés: Miért? Miféle gondolat vezeti azt, aki ilyen szörnyű véget szán magának? És egyáltalán: Hogy lehet az, hogy aki még tegnapelőtt is itt járt-kelt közöttünk, egyszerűen nincs többé?

Kis idő múlva megkezdődött a

találgatás is. Valaki megjegyezte, hogy az utóbbi időben Bandit szerelmi bánat keserítette. Az az első éves lány, akinek udvarolt, a félévi vizsgák után váratlanul átértette magát a pesti egyetemre. Egy másik azt idézte fel, hogy a kirándulásuk (csoportunk május 9-én tett látogatást a pesti bölcsészeti karon) látta őket az egyetem folyosóján, s egy idő után Judit, így hívták a kislányt, megperült és otthagyták Bandit. Annak magam is tanúja voltam, mennyire letörtam, magába roskadva állt a viszárt alatt.

Délután egy leány csoporttársunk hozott újabb hírt. A lényzárlóban lakott, és ebből után beszélt Judit volt szobatársával. Kérdőzködésére elmondta, hogy nem sokat tudnak, de a lány elejtett szavaiból annyit kihámozni véltek, hogy a szakítás azért történt, mert Bandi olyasmit vallott be neki, ami megrémítette. Hogy voltaképpen mit, arról nem beszélt, de egyszer kicsúszott a száján, hogy valami ávós így ez, és hogy nem akar bűnrészes lenni, nem akar belekeveredni semmibe, inkább elmegy Szegedre.

Másnap egy szegedi fiú, Bandi gimnáziumi osztálytársa mesélte, hogy a végzetes nap délutánját együtt töltötték. A csodálatos idő egy kellemes fürdésre, napozásra sokakat kivonzott a SZUE-ba. Régi barát-

tokból ott verődött össze egy kis társaság, és amikor megjelent, Bandi is hozzájuk csatlakozott. Leült közéjük, de a társalgásban nem vett részt. Félig lehunyt szemmel, úgy tűnt, a napfényt élvezi. Egyszer-egyszer velük együtt megfürdött, ászott egyet, aztán hat óra tájt hirtelen felállt, böcszülisan feléjük inna, és az öltözőbe indult. Akkor látták utoljára. Két óra múlva halott volt.

Elmondta azt is, hogy ők régi barátok nem hiszik, hogy egyedül a szerelmi bánat vitte Bandit a vonat kereké alá, más okot is sejtnek az öngyilkosság mögött. 1952-ben történt, hogy a volt piarista gimnázium néhány tanárát és több egykori diákjukat egy éjjel elvitték az ávósok. Valami olyasmit lehetett tudni, hogy egy-két papján az államosítás után is kapcsolatot tartott volt növendékeivel, és ez vezetett letartóztatásukhoz. Hallomásból azt is tudták, hogy a találkozáson néhányson Bandi is részt vett. Űgy gondolják, mondta, hogy halálához valahogyan ennek is köze van.

Két nappal a tragédia után ennnyit lehetett tudni, azaz voltaképpen semmit. Valamelyüknek meg is jegyezte.

Majdnem két éve itt élünk egymás mellett, és szinte nem is ismerjük egymást.

Ez ugyan túlzás volt, de mint minden túlzásban, volt benne igazság. Éi is gondolkodtatott. Vajon én, aki barátjának tartottam magam, mennyire ismertem Bandit?

A beiratkozáskor találkoztunk először. Mint afféle elfogódott, félénk vidéki, tétováz mozogtam az impozáns egyetemi épületben, ahol előzőleg csak egyszer jártam, a felvételi vizsga napján, akkor is csak egyik szögletében. A tanulmányi osztályon azt mondták, keressük meg nevünket a kifüggesztett csoportbeosztáson és menjünk a megjelölt terembe. Csak némi köválygás után jutottam a hely közelébe, de ott végre segítséget kaptam, egy vénony, hullámos hajú, szemüveges fiú megmutatta, melyik szoba felé induljak. Amikor leendő csoportunk minden tagja előkerült, ő is belépett, bemutatkozott („F. András vagyok”), közölte, hogy őt bízták meg csoportunk vezetésével, aztán szétosztotta magával hozott lecke-könyveinket. Irányításával mindjárt bele is írtuk a szülésség adatokat. Diktálta a tárgyak és tanáruk nevét, mind-egyik mellé a heti óraszámot, s amikor végeztünk, ismerette az órandert, és elmagyarázta, hol lesznek az előadások. Bámultuk könyvedségét és magabiztos fellépését.

Hamar kiderült, hogy magabiztosága nem szorítkozik az ügyintézésre. Már az

első szeminariumi foglalkozásokon bátran megszólalt, nyoma sem volt benne elfogódottságnak.

Egy hónap múlva olvasottságából is izlett kaptam. Sötér István professzor, a pesti egyetem tanára, aki Bevezetés az irodalomtudományba címmel egy féléves stúdiumot tartott évfolyamunknak, néhányunkat behívt a szobájába, és tüzetesen kifaggatott bennünket, vajon mit ismerünk a világirodalomból. Bandi tájékozottsága imponáló volt. Hosszasan sorolta a német, angol, orosz, francia írók regényeit (régiket és újabbakat), amelyeket gimnazista korában olvastak. A professzor úr kérdéseire, hogy mi ragadta meg egyik vagy másik műben, mit tart benne leginkább figyelemreméltónak, habozás nélkül adott kerek válaszokat.

A félévet kitűnő eredménnyel zárta (mint ahogyan a következők kettő is, ami még megadott neki), szinte könnyed eleganciával szerezte a jeleket. Hamar megtudtuk róla, hogy verseket ír, de kezdetben nem szívesen mutatta azokat.

Közelebbi kapcsolataiba a tanév vége felé kerültem vele. Egy-egy lyukas órán jókat beszélgettünk. A téma rendszerint az irodalom volt. Nem az, amiről éppen tanultunk, hanem leginkább a 20. századi magyar költészet: Ady, Tóth Árpád, Juhász Gyula versei.

A második év elején egy hosszabb Tisza-parti sétánkon más is szóba került. Előbb a Déry-regényről, a Felelet második kötetéről beszélgettünk. Egyetértettünk abban, hogy Révai – a párt akkori fő ideológusa, irodalmi kérdésekben élet-halál ura – túl szigorú ítéletet mondott róla. Azután valahogyan filozófiai, világnézeti kérdésekig is eljutottunk. Az észmeccsere során kijelentettem, hogy marxista vagyok (akkor még – talán szociális érzékenységem miatt – szerettem annak tudni magam, bár igazán alapos elméleti ismeretem nem volt), de hozzátettem, a magam számára is váratlan nyíltsággal, hogy amit

nálunk a szocializmus építésének mondanak, azt az öreg alighanem a fejét csóválva nézi.

Az előadásokon ezután gyakran egymás mellé ültünk, és ha unalmasnak találtuk, jegyzetelés helyett egymással levelezgettünk. Előfordult, hogy élem toltta egy-egy újabb versét, és a véleményemet kérte. Ez történt egy november végi nevelésméleti előadáson is. A vers József Attila halálának tizenötödik évfordulójára készült. Közvetlen hangon, a költőt mintegy megszólítva foglalta össze tragikus sorsát, magányra ítélttségét, amely elkerülhetetlenül vezetett oda, hogy – amint az utolsó sor mondja – „ájtólt a hideg sínvast”. Tetszett a vers, de elsősorban a megformálás módjára, a ritmusra, rímekre figyeltem, és őrfimmel vettem tudomásul, hogy mellé jegyzett észrevételeim egy részét elfogadva módosított a szöveget. (Nem sejtettem, hogy amikor ezt a verset írta, már valószínűleg saját végzetének balsejteime gyötörté.)

Viselkedésében nem lehetett érezni változást. Judit távozása miatti fájdalom sem látszott. Sőt, mintha kereste volna az alkalmat a tréffalközsra. Örökségi szövegben oda-odacsapódott egy-egy társasághoz, és valamilyen megjegyzéssel igyekezett derűt fakasztani.

Az irodalomtörténeti szeminariumokon korábban is gyakran voltunk vitapartnerek, de a második félév első hónapjában színdíkosan mókát csináltunk „összecsapaainkból”. Bosszantott ugyanis bennünket, hogy a szeminariumot vezető S. adjunktus – persze lehet, hogy csak azért, mert senkit sem akart megbántani – a megbeszélést összefoglaló fejtételeiseiben rendszerint addig csúrt-csavarta a szót, míg végül mindenkinek igazat adott. Mi nem tapintatosnak, hanem határozatlannak tartottuk ezt a magtartást. Vitáinkban ekkoriban két, egymással szöges ellentétben álló véleményt hangoztatunk nagy makacsul, és magunkban jót kacogtunk, ami-

kor S. – tartva magát szokásához – mindenáron megpróbálta összeegyeztetni az összeegyeztethetlent.

A május elseji felvonulás a szokásos módon kezdődött. Reggel az egyetem előtt sorokba verődünk, a hallgatók elől, az oktatók mögöttünk (szegény Klemm professzor hosszú, fekete télikabátban, szótlanul, fűzősen toporgott a többiek közt), aztán megindultunk a Partizan utcán az Április 4. útja felé. Ott már megálltunk, hogy a rendezők utasítása szerint helyet adjunk más menetelő csoportoknak, így még egy jó fél óra tel, mire elvergődünk a Dóm térség vezetői Beloiannisz-kapu közelébe, ahol újra csak várunk kellett, míg meg nem kapjuk a jelet a továbbhaladásra. (A régi május elsejékből nemcsak az emelvényen intetgető nagyságok előtti elvonulás volt megalázó, hanem ez a gyakran óráig tartó tipródás is.)

A sorok között ülődtünk. Bandi, aki eddig némán menetelt mellettem, odafordult hozzám:

Gyerünk egy kicsit földre, mondani szeretnék valamit.

A közeli árkád alá házódunk. Szokatlan volt a viselkedése. Arca merev volt, szeme meg-megrebbent szemüvege alatt. Idegesen körülnézett, mielőtt megszólalt.

Csak azt akarom mondani, hogy behívták és feléled is kérdészködkötek – sügta, és rövid szünet után hozzátette:

Nem mondtam semmi rosszat rólad. Egy szóval sem említette, hogy kik és hova hívták be, de rögtön az ÁVH jutott eszembe, és megrémültem: Már engem is figyelnek?

Mit is mondhattál volna? – vágtam vissza szinte ellenségesen, de eszembe villant Tisza-parti beszélgetésünk, és éreztem, hogy a torokom összeszorul.

Leszgett fejét felemelte, rám nézett, és lassan enyrit mondott.

Csak azért mondtam, ... hogy tudd... és hogy vigyázz.

Nyugalanságot palástolva színészkedni kezdtem:

Jó, ha majd lesz okom rá, vigyázni fogok.

Több szó erről nem esett köztünk. Sem akkor, sem azáltal a tízenegy néhány nap alatt, amíg még életben volt.

Ismertem-e hát F. Bandi barátomat? Igen is, nem is.

Tudtam, hogy köztünk ő a legtehetségesebb. Nem hivalkodott tudásával, de szerettem megmutatni. Érdeklődése széleskörű volt, szelleme minden kihívásra friss. Szerette és kitűnően ismerte a magyar költé-

„Gyerünk egy kicsit földre,
mondani szeretnék valamit.
A közeli árkád alá házódunk.
Szokatlan volt a viselkedése.
Arca merev volt, szeme
meg-megrebbent szemüvege
alatt. Idegesen körülnézett,
mielőtt megszólalt.
Csak azt akarom mondani,
hogy behívták és feléled is
kérdézködkötek – sügta, és
rövid szünet után hozzátette:
Nem mondtam semmi rosszat
rólad.
Egy szóval sem említette, hogy
kik és hova hívták be, de rögtön
az ÁVH jutott eszembe, és
megrémültem: Már engem is
figyelnek?”

szetet. Leginkább a Nyugat első nemzedékének hangulataira rezonált. („Jött már az alkony s mi nézünk, a völgyet mint lepi s telli bú. Kedves, arcd látgy sziluette mért volt oly szomorú?") Jó néhány versét ismertem, érettségük, formai kiforrottságuk egy leendő jellemtől sugárzott. Néhány verse, könnyviselésük megjelent nyomtatásban is. Ezekkel sosem kérkedett, ellenkezőleg, meg sem említtette őket. Társaságban általában visszafogott volt, de ezt sohasem fölényes kivülmaradásnak, inkább csak tartózkodó szerénységnek vagy zárkózottságnak éreztük. Ennek tudtam az azt is, hogy magánéletéről, legbensőbb gondolatairól még a ritka, pajtásias közvetlenségű purpuriék során sem ejtett szót.

Mégsem ismertem igazán, hiszen volt az életének egy ideig mindannyiunk előtt rejtve maradt tereuma, amelyel csak most, halála után két nappal szembesültem. A gimnáziumi társak emlékezése, Judit elejtett megjegyzései és az én május elsejei emlékem hírtelen összerögzött láncolatát rendeződött előttem, és háttérben felszejtelt a szomorú folyamot, amely önként vállalt halálához vezetett. A piaristák elleni vizsgálatban feltehetően gyanúsítottként hallgatták ki, később talán – így próbáltam rekonstruálni a borzalmat – terhelő tanúként próbálták használni. (Nem tudni, és több mint évtized én után érdektelen is lenne megtudni, tesszem most hozzá az akkor elgondolhatók, hogy kisiskolák-e belőle olyan vallomást, amelyet a letartóztatottak ellen fordíthattak.) Az biztos, hogy fenyegették, meggyötörték, és a szolgálatukba akarták kényszeríteni. A módszereket, ha kevés szó esett is rólok, ismertük, könnyű volt elképzelni a jelenetet: „Nem akarsz börtönbe kerülni? Az egyetlen akarsz maradni? Jó! tesszed, hiszen tehetésges vagy, még bármilyen lehet belőled, de viszonzásul elvárjuk, hogy figyelj és mándáról informálj minket. Milyen a hangulat? Ki mit mond? Elfőrdül-e a hallgatók körében a pártot és államrendünket hírló megjegyzés?”

És ekkor kezdődő vesszőfutás részleteiről fogalmunk sem lehetett. Hogy ír-e jelenéseket, nem tudjuk. Azt sem, hogyha igen, mi lehetett bennük. Tény viszont, hogy minket, akik közvetlen környezetében éltünk, sosem ért vád elejtett szavaink miatt. Néha talán úgy próbált kitörni a kelepceből, hogy elégedetlen „gazdái” előtt másképpen igyekezett bizonyítani megbízhatóságát. Kéltől ügyességét kihasználva 1952 végén például Amerika új elnökére címmel verset írt, amelyben – követve az USA-ellenes pártvonalat – „gyilkos” bi-

rálatot fogalmazott meg az amerikai viszo-nálattól. Meg is jelent a Tisztaíjban! (Cizellált rimpárok, a mímelnt indult hibétánu kioldogva, a háttérben pedig valészínűleg szerepjátkozás és önvád a lealacsonyított szerepjátkozás miatt.)
És embertelen gépezet feldrölte, megroppantotta önbecsülését, kétségbeesése hajszolta, elvette tőle szerelmét is (ki merne kárhözatni a lányt, amiért megrettent és elhúzódt tőle?), és eljött a pillanat, amikor nem bírta tovább.

Gyönyörűek májusban a temető. A teli álom után ilyenkorra megelevenednek az örökzöldek, a fenyők selymes, új hajtatósok növeken, a sirokat borító csillagmoha már apró, fehér virágokat bont, mindenféle ársvákok és sokvirágú kankalínok vidám színei, és mintha a napfénytől csillogó gránitoszlopok is új megújuló életet ünnepeleken. Ilyen volt a szegedi bevásárló temető is azon a napon. A ravatalozó előtt gyűlekeztünk. Évfolyamtársak, felsőévecek, néhány oktató és ismeretlen fiatalok, sőtét ruhás, idősebb férfiak, asszonyaik virágoskorral. A helyiséget a rokonság töltötte meg. Egy idő múlva feltűnt a koporsó, négy kopotás gyászszász hozta, egyik oldalán a név, a másikon: Élt 20 évet. Utána a kisírt szemű szőlők és a hozzártatókók könnyező csoportja. A kint várakozók lassú léptekkel csatlakoztak a szőlán menethez, amely a déli kerítés melletti mauzóleumok közelében, a frissen ásott sírgödör körül állapodott meg.

A halottvívők rutinos mozdulatokkal leeresztették a koporsót a mélybe. A szerezcsélen édesenya felzokogott.

Pici fiam! Te, kis völgyem, jaj, miért hagytál el minket?

A lezuháló föld súlyos dobbanására monoton imá a belenyugvás évezredes parancsát sulykolták („Jegyen meg a Te akaratod”), engem pedig egyre inkább a tehetetlen tiltakozás dühé kerített hatalmába. Vitézközve a pappal, a világgal és saját elgyengülésemmel, trágár káromkodásokat morolmtam magamban. A körülöttem állók többsége a családótt szerelmezt gyászolta, akit az önpusztító elkeseredés a felőttkor kezdetén, értelmetlenül a halálba sodort. Én tudtam, és talán néhányan rajtam kívül is, hogy a gyilkos rendszer áldozatát tetetjük.

Amikor a déli melegben a temető kijárata felé tartottunk, Tettamanti professzor mellénk lépett és megkérdezte:

Nem gondolták arra, fiúk, hogy az évfolyam nevében valakinek szólnia kellett volna a sírnál?

Nem tudunk volna mit mondani, professzor úr – válaszoltam halkán.

A nyár bizonyos változásokhoz hozott. Az új miniszterelnök, Nagy Imre felszította az internálótáborokat, megszűrtette a kitelepítést, enyhítette a parasztság adóterheit, eltűrtte a kulákkistát, de a párt vezetője első titkárként továbbra is Rákosi, és megmaradt, működött az Államvédelmi Hivatal is. Az „új szakaszt” meghirdető Nagy Imre reményt keltő szándékát egyfelől, másrészt a félelemkeltés bevált módszerét változatlanul alkalmazó elnyomó apparátus. Ez az ellentmondás felszította az ellenállást az országban. Az új tanévben az egyetemen is egyre többen akadtak, akik nyíltan kimondták, amit addig csak gondolni mertek.

Valamikor 1954 elején hírt vettük, hogy a tanulmányi osztály feltűnően érdeklődik a templomba járók után. Figyel és számoltat.

Ha megfigyelnek, hát tegyék! – döntöftük el H. Béla barátommal, s bár gyermekkorunk óta nem voltunk templomban, néhány vasárnapon elmentünk a Dómba nagymise idején, felmentünk az orgona előtti karzata, odasorakoztunk az alolmi kórushoz, és együtt dúdoltuk a többiekkel a számunkra ismeretlen egyházi énekeket. Merészség vagy csak kivágyás volt-e, ki tudná azt ma már megmondani? Egy biztos, ellenérzésünk kimutatásának vágya munkált bennünk.

Ugyanezt a jó barátomat, gyakorlott szavaló volt, ugyanabban az évben felkérték, mondjon verset a felszabadulás ünnepnapján.

Az egyetlen központi ünnepélyének szervezői késésben voltak, kapkodva állították össze a műsort, be kellett érniük kész anyaggal.

– Tudok egy József Attila-verse. A Levegők, megfelel?

Persze, csak gyere és mondj el, H. évtárs – így a válasz. (Aligha tudták, mire mondanak igent.)

H. Béla természetesen nem csak egy József Attila-verse tudott, és választása nem véletlenül esett erre.

Az egyetem Dugonics téri központjában tartott ünnepély résztvevői nemsokára meghallgathatták a féltelmetesen általánosan:

„Óh, én nem így képzeltem el a rendet” – a vers imádságosan szép befejezését: „jőjj el, szabadság! Te szíj nekem rendet...”

A HAJÓS-BAJAI BORVIDÉK MÚLTJA ÉS JELENE

Múltbéli történések

A török adókönyvek tanúsága szerint Baján és széles határában már a pogány előtti időkben kiterjedt szőlőszedés folyt. A hódoltság sok helyütt elnéptelenedett pusztaikat és felperzelt falvakat hagyott maga után, a régi lakosok helyére első ízben a leginkább hazafiás és hűségese nemzetiségűek között számon tartott, a török elől menekülő katolikus bonyevácok és sokakok érkeztek. Őket a görögkeleti szerbek követték 1690 körül, akiknek mi, magyarok az eleik által a XVI. század folyamán Tolna, Somogy és Baranya vármegye lankáin telepített Kadarkán és a héjon erjesztés rafinériáinak átadásán kívül nem sok hálával tartozunk.

Az 1700-as évek során nagyszámú német népesség telepedett meg és lett új otthonra Bácska aranyat termő földein. A környék szőlészeté, borászatá újabb virágzásnak indult, s az főleg munkaszertettüknek, hozzáértésüknek, ragaszkodásuknak és nem utolsósorban hazájukból hozott fajtáiknak volt köszönhető.

Ettől kezdve válik szőlészeti-borászati aspektusból meghatározóvá a Császártöltés-Hajós-Nemesnáduvart tengely, amely domináns szerepét mind a mai napig őrzi.

A reformkor idején, 1844-ben Bács-Bodrog vármegyében a szőlőskertek 1,2 millió akó borral jutalmaznak, a fő szőlőtermesztő központok Baja, Jankovics (Jánoshalma), Almás, Szabadka és Újvidék homokos térségei. Az előbbi mennyiség állig marad el a legtöbb bort termelő Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyétől, ahová akkoriban Érsekcsanád, Sükösd, Nemesnáduvart, Hajós és Császártöltés is sorolható. De nemcsak a bor készítésében, hanem mértékletes fogyasztásában úgyszintén élen járt Bács-Bodrog közönsége, s Szabadka lakossága volt Magyarország legvehemensbb borivója.

Miódon a filoxéra felütötte rémsége fejt hazánk szőlőparcellái közt, szakembereink hamarjában felismerték, hogy az általában kötött talajú domb- és hegyvidéki szőlőkkel ellentétben, amelyek szinte teljesen a szőlőgyökértelű áldozataivá váltak, a 75 %-nál nagyobb arányban kvarcot magában hordozó homok a kártevővel szemben gyakorlatilag immunis. Így vált

az Alföld az 1890-es években a hazai szőlő- és borgazdálkodás biztos menedékkévé. Megerősödött befolyásáról ud számot, hogy 1893-ban 21 hegy- és dombvidéki társa mellett megalakul az Alföldi borvidék, amely a mai Hajós-Bajai borvidéknek mind az akkori Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyéhez, mind a Bács-Bodroghoz tartozó részeit integrálta.

Nagyarányú települési hullám veszi kezdetét. Bács-Bodrogban a legszenbettebb a Baja, Bácsalmás, Szabadka és Jánoshalma környéki szőlőplántálás, amiért elsősorban a Bajai Gyümölcsészeti Egyesület és Schmasz Endre főispánt illeti Jókora megbecsülés. A borszőlők ültetése nagy odafigyeléssel, rendezett sorokban, kivétel nélkül fajtisztán történik, gyümölcsfakkal való vegyítése helyett (még ma is láthatunk szép számmal ilyen dőlőket, példának okáért Hajós-Pincefalu és Császártöltés között, az út mentén) a gazdák számos helyen a fák a szőlőtőlább szegélyezvén sorba ültették. A kor főbb borszőlőfajtái a következők: Kövidinka, Kadarka, Olasz rizling, a Szerémségből származó Sziankamenka, Magyarka, Mustos fehér, Fehér bakar, Ezerjő, Szeremi zöld, Veltelini piros, Mézes fehér és Rakszöld. A fehér fajták hegemoniája szembeötlő. A bécsi, a boroszlói és a berlini pisacók nagy népszerűségnek örvendő bácskai csempeborszőlők közül a chasselas Rouge és Blanc és azok változatainak, a XVI. században délszláv közvetítéssel határánkon belülrre került és télire kiválon alkalmas Kecsekecsői szőlő és a Kalibriai fehér nevet érdemes hangsúlyozzunk.

A Magyar Millennium évében Allaga Ottó bajai szőlősgazda megtisztelő elismerésben részesült: jelesen kezelt boriért kiállítási emlékéremmel jutalmazták a székesfővárosban.

A régi hajósiak elbeszélése alapján a múlt század eleji boldog békeidőkben vált a hajósi vörösbort márkás, keresett homoki bori, s az Európában egyedülálló, mintegy 1200 pincével büszkélkedhető Pincefalu sok szép, téglából és cserépből épített prészház gazdagodott.

A gyalogtás trianoni terror, hogy ennek a manapság oly divatos szónak a használatával élhessek, mely válságba taszította többek között nemcsak a megconkított Bácska, hanem egész hazánk szőlészeti,

borászatát. A borivó népesség kétharmada – így a fő borforgasztó Szabadka is – idegen megszállás alá került, miközben a szőlőterületek kétharmada a trianoni határokon belül maradt.

A Horthy-korszakot a szőlők kiterjedésének néminemű csökkenése és lassú, de biztos prosperálás jellemzi. Az I. világháború utáni szőlőfelújítás a direkt termők reflektorfénybe kerülésével zajlott, ám szerencsére a bácskai termelők nyitott szemmel jártak, s a rövid távú érdekeknek nem behódolván a direkt termők részesedése nem emelkedett.

A II. világháború fájdalmai fokozta a kényekről a szovjet lágerreklre elhurcolt magyar honvédek és polgári személyek tragédiája, illetve a szőlőtermesztés minden tudományát a vérükben hordozó németajkú magyarok tömeges kitelepítése. Magyarország ezereves hagyományával, értékeivel élesen szembenálló és idegen Rákosi-rezsim tovább nyomorította a becsületes magyar szőlősgazdákat és ezáltal az ültetvények állagát a Közép-Duna mellékén.

Azán a hatvanas évek kezdetén hathatós állami támogatással nagyarányú telepítések indulnak meg immár a socialista nagyüzemek égise alatt, a hagyományos, takarós és gyalogművelést tőkék kiszorított a magas tőkeformákat és széles soroktól felvonultató nagyüzemi szőlőtermesztés. 1980-ig egyedül a Bajai Mezőgazdasági Kombinát 1650 ha szőlőt létesített a Baja-Vaskút-Csátalja-Bátmonostor útvonal által alkotott kifilben. A sokak felismerés ismérősen csendő nemzetközi borversenyeken számos arany- és ezüstéremmel elismert vaskúti Kadarka és Kékfrankos a Vaskúti Borkombinát munkájának gyümölsége. Az új szőlők elsősorban a Cabernet, a Kékfrankos, az Olasz rizling és a Rajnai rizling – termőfordultával a korábban vezető Kadarka és Kövidinka fajták vesztettek jelentőségükből.

A rendezésváltás idején a jobbra előredgett nagyüzemi szőlőültetvényeket fillelérekt ártultak, többségük kivágásra került, így napjainkban Vaskút, Csátalja, Bátmonostor települések Csávolyján és Rémmel kiegészülve szerényebb szőlészeti potenciált képviselnek a borvidék életében.

A Hajós-Bajai borvidék megalakulása

A Hajós-Bajai borvidék 1989-ben, az egykori Alföldi borvidék területén alakult meg – igaz, akkor még Hajós-Vaskúti borvidék néven – a Kunsági és a Csongrádi borvidékekkel egyetemben, s jelenleg hét hegyközség (Bajai, Csátalja és Környéke, Császárútlási, Csávoly-Rém, Hajósi, Nemesnáduvári és Sükösdí) termelőit képviseli. Ezen hegyközségekhez tartoznak Bátmonostor, Vaskút, Érsekhalma és Érsekcsanak szőlőjei is.

A borvidék ökológiai tényezői és fekvése

Talajtan szempontból a borvidék területe változatosságban nem fukarkodván, többnyire jó kvalititású, szőlőtermesztésre optimális, főként lészőn és homokos lészőn képződött talajokat vonultat fel.

Az ősi cserjéket hazánkban itt és Csongrádban éri a legtöbb napsütés, a napsütötte órák száma 2050 óra körül alakul. Az évi középhőmérséklet 11 °C, az átlagos évi csapadékmennyiség az ötvenéves átlag alapján 660 mm.

Eddig minden rendben is találtatna, mondhatnánk, de nem feledkezhetünk meg Hajós-Baja mumsáról, a kemény telegen és zsenge tavaszokon szorongató szélsőséges fagyokról, amelyek kitettebb fekvésekben sokszor totális mértékű pusztítást visznek végbe. Síkági borvidékeink sorában mégis a legkedvezőbb földrajzi elhelyezkedést mondhatja magáénak: a 150 méteres tengerszint feletti magasságon elterülő Illancs, mellette az Ólomhegygel, a Danavégyi-főcsatorna mögött húzódó, a környezetéből 50 méterrel ki-magassodó lészbát a fagyokra mind más-séklően hat.

A Hajós-Bajai borvidék napjainkban

2002-ben a borvidék 2000 hektár feletti szőlőterületein az átlagos ültetvény nagysága 0,82 ha (szemben a magyarországi 0,32 hektárral), de a birtokszerkezet más vonásaiban is túlmutat az országos értékeken.

A Hajós-Bajai borvidék fehé- és vörösborszőlő-fajtáinak aránya hazánk átlagos számadataihoz viszonyítva további optimizmusra szolgáltató okot. Magyarországi szőlővel beültetett följeinek több mint kétharmadán fehérszőlő, közel egynegyedén kékszőlő, 7 %-án csemegezőlő sző-

lők a magasba, a direkt termők elterjedtsége a 3 %-ot meghaladja. Ezzel szemben a kimutatások szerint borvidékünkön amerikai, ellenálló fajtákkal szinte nem is találkozhatunk, részeseidőnk 0,01 %. A termők ültetvények soraiban a csemegezőlők 7,40, a vörösborszőlők 35,50, és a fehérszőlők 57,02 %-ot tesznek ki.

A Hajós-Bajai borvidéken fellelhető fajták közel egyharmada occidentális változatosporth, egyötöde intraspecifikus hibrid és egyenként további egyhatodot tesz ki a pontusi és az orientális változatosporthoz tartozó fajták, s az interspecifikus hibridek aránya.

A telepítésre ajánlott szőlőfajták között tömegborszőlő-fajta nincsen, a jelenlévő területen termesztett, asztali borral hálálkódó Kuncleány helyzete gyérülési lészik. A Csereszegi fűszeres, a Rajnai rizling és a Chardonnay a minőségi fehér fajták, a Kékfrankos, a Zweigelt és a Cabernet sauvignon a vörösborszőlő-fajták körében bír kiterjedt művelési felülettel. Örvendetes a fiatal, termőre fordulásra váró szőlők magas aránya, ami 17,70 %-ot jelent a borvidék egész területén. Ezek a telepítések inkább a kékszőlők gyarapodását segítik elő, a megfelelő fajtaszerkezetet tovább javítják, mind a borvidék arculatának, mind az ökológiai feltételeinek messzenemően megfelelnek, de némely esetben a pillanatnyilag divatos nyugati fajta lehet, hogy hosszabb távon a táj karakterét gyengíti. Távól álljon tőlem, hogy az erények sokaságával megáldott világfajták területfoglalását sérelmezzem, sőt a Cabernet sauvignon és a Cabernet franc ügyében pártolom azt, de csakis a múlt értékeinek, Bácska szőlőszétének több évszázados, megbízható szőlőfajtáinak (Rajnai rizling, Olasz rizling, Kövidinka, Kékfrankos, Kadarka) büszke felvállalása mellett.

A borturizmus lehetőségei Hajós-Baján

Bácska északi csücskének turisztikai adottságai kitűnőek: a lenyűgöző Duna, a szinte érintetlen kelet-európai ártéri őserdő, a Gemenc közelsége közel-felgátható, a rabul ejtő tít hangulatából kulturális sokféleség és szellemi gazdagság árad, amely mind a borvidék pártját ríktija.

Baja mindig is látogatók népes táborát vonzotta, a borvidék értékeinek bemutatása, hangsúlyozása számára és a feléledő hazai borturizmus képviselői közönsége számára is mindenképp előtérre való lenne.

Kiemelt fontosságúnak tartom a termelők és a vendéglősök összefogását, hogy

az itt termelt borok megjelenjenek a táj gastrónómiai vonásában, s rendelkezésünkre mondjuk nemesnáduvári Kadarkát egy bajai halászcserjében. Ettől sajnos még igen messze járunk, az alapvető kérdések tisztázása is problematikus, legalábbis ezt mondhatják velem a bajai éttermekben szerzett benyomásaim. Legutóbb a Sugovica partján fekvő, bakonyi betyárunkhoz hasonlatos nevezett halászcserjében az amúgy legjobb felszolgáló hölgy arca igencsak megfakult, amikor a helybéli borok felől érdeklődtem. Végül kénytelenek voltunk jégbe hűtött (!) egri bikavérrel kísérni a fenséges bajai halászlét és a jó kék cséapat. A Vaskútban vívó úr irányában található osztrák restoráció esetében a helyzet ugyanez, csak nem egri, hanem szekszárdi volt a bikavér. A dolgoknak efféle állása meglepőnek tűnik akkor, amikor a bajai vendéglátók többsége arra panaszodik, hogy a szezon szinte csak egy napra, a halászfűző fesztiválra korlátozódik.

Hajós-Pincefaluiban immáron régi hagyományra van a turisták fogadásának, s véleményem szerint a borvidéken belüli ilyen szerepvállalása a jövőben csak erősödni fog. Nemesnáduvárral és Császárútlással karöltve. Ezeket a telepítéseket az utóbbi időkben igényes szálláshelyek épültek, Hajósban présházák emeletén kialakított szobákban, egy józsi poharazás után térhet nyugovóra a kedves vendég.

Hajósban minden év májusának végén (V. 28.) tartják az Orbán napi borünnepet, amely számos látogatót csalogat a pincék mellé. Hasonló mulatság Nemesnáduvára a szeptember utolsó vasárnapján eső Új bor ünnepe. Baján a Guinness rekordként jegyzett, hazánkban ismeretlen és túról ezeket megmozgató halászfűző népnépnépvél kínál ragyogó alkalmat a borvidék borának méltó környezetben történő izlegetésére.

A Hajós-Bajai borvidék nagyobb borászati vállalkozásai, miképpen a kisebb termelői jelentős hányada, arculatukat vendéglátással, borkóstoltatással egészítik ki.

A borvidéken borút jelenleg nincsen, minél hamarább létrehozása kedvező változásokat hozna a vidék bororientált idegenforgalmának fellendítésében, s a borkezelői turisták megelégedettsége jelenléte az egyre inkább határozott arculattal, szép borokkal és kitűnő gastrónómiával büszkélkedő Hajós-Bajai borvidék legfőbb reklámhordozóját.

Szemet gyönyörködtető bokréták

Fotó: Váradi Zsolt

A sikeres tavalyi bemutatkozást követően április 11-13. között az idén is megrendezték Baján az Idill kert- és virágnapokat. Az eseménysorozat Az év dísznövény kertész tanulója díjak átadásával kezdődött a Bereczki Máté Kertészeti Szakközépiskolában kis házi ünnepség keretében. A kinttetett diákok – Hevesi Ildikó és Sipos József – országos szakmai versenyek győztesei.

A kert- és virágnapok hivatalos megnyitóját a bajai származású – volt londoni nagykövethű, jelenleg helyettes államtitkár – Szentiványi Gábor tartotta alkalomhoz illően bagdadi, washingtoni és londoni botanikai megfigyelései, élményei felidézésével. Ő az említett helyszíneken hosszú éveket töltött külügyi szolgálatban.

Szombaton délután már hamisítatlan fesztivál hangulatban került sor Guba Ági mester virágkötő virágkötészeti bemutatójára az Idill Ház kerti színpadán, ami valóban olyan volt, mint egy színházi előadás, amelynek főrendezője és főszereplője egy személyben Guba Ági. Tulán ez sem véletlen, hiszen ő eredetileg színjátszó pályára készült, végül azonban a szavak művészete helyett a művészi fókú

virágkötészet lett élethivatása. A csokrok készítését kísérő magyarázó szövege teszi igazán teljessé és tanulságossá bemutatóit.

Első alkotásának alapanyagát – miként az elmúlt évben, úgy az idén is – az Idill Ház tőzsomzsátságában lévő piacról szerezte be. Ez nem is történhet másként ott, ahol az ablakot kítárva piaci hangok szűrődnek a szobánkba! Egy vérbeli, minderre reagáló, de leginkább mégiscsak a természetre figyelő, természetes anyagokat elkötelezetten használó virágművész számára ez maga az inspiráció. Retek, karalábé, paradicsom, paprika, hagyma megtűzdelve nárcisszal, és máris kész a „vitaminfal”.

Ezt követően sorban születtek meg sze-

münk előtt a különböző alkalmi csokrok.

Készült csokor tavaszi virágokból fiatal lányok részére, melyet színes rafiaszalagokkal tett vidámmá, mozgalmassá. Örökzöld téma a menyasszonyi csokor: ez alkalommal egy merész stílusú rózsacsokrot láthatunk, és hozzá a koszorúslány csokrárt apró, csoportos rózsákból. Kocsidisz is jár a fiatal párnak, és készült koszorú a kapura is. Nem feledkezett meg Guba Ági a közelgő húsvétról és anyák napjáról sem. A húsvéti asztalra való csokrot tojásokkal, a templomba is ajánlott hortenzia kompozíciót a virágzatok közé tűzdelte gyöngybarakáccsal és a vesszőkosarat körbefutó széles piros selyemszalaggal tette extravagánsá. A felhasznált virágok egy része a helyi Idill Kertészetből származott. A szebbnél szebb alkotások jó hangulatú árverésen találtak gazdára.

Az Idill Ház azonban nem csak a virágkötészetnek ad otthont, hanem a muzsikának is. Nem volt ez másként most sem: a virágkötészeti bemutatót követően koncertpódiummá alakult a színpad. Ősbemutatóknak lehettünk szem- és fültanúi, hiszen Tolcsvay László, Mórincz Mihály és Anti Tamás akusztikus gitár triója ebben a felállásban először lépett fel nyilvánosság előtt. Amellett, hogy kitűnő muzsikusok és igényes kompozítók, nagyszerűen énekelnek is mindhárman. Tolcsvay László Anti Tamással előadott sodró lendületű szájharmonika improvizációja – ha úgy tetszik, szájharmonika párba – pedig egyszerűen egyedülálló produkció, és nemcsak hazai színpadokon!

„Csak egy száll virág a kézben” énekeltek a fiúk felidézve a legszebb lázadás szimbólumát...

Hát igen: virágok és muzsika... egyszerűen milyen emberi létekről lett a világ. Legalább egy délutánra...

Schmidt Antal

Bajai szerzők könyvei

Bánáti Tibor: Mesélő házak Baja

Járai Zoltán: Hogyan autózunk az USA-ban?

Dr. Molnár János: Baja város oktatás- és iskolatörténete a 19. század végéig

Dr. Rapcsányi László: Szent Péter széke fényben: és árnyékban

Szabó Győző Gyula: Hétágú lét

Kaphatók a Lord Könyvesboltban (Tóth K. tér 1.)

Szarvaskúti jegenye

Hatalmas fa. Majd kilenven éves. Csúcsa, mint a nyílhegy fördök az égbe. A nap fényes patakokban csorog le a törzsén, és méteres talgyökeire irdatlan szállású mélylútek a földbe.

Úgy áll, mint római katona a vártán. Rendíthetetlenül.

Valamikor egy nagy kaput őrzött és egy hosszú, fehér házat. A kapu rég elkorhadt, és a ház felett is eljárt az idő. Célalanná vált. Lebontották. Már csak ő áll. Római katona a vártán. Őrzi a máltát.

Valamikor tizenketten voltak. Szemben az északi széllel. Egy testvére még él. A hajdani kapu másik felén. A többit elvitte magával az idő.

Elsők az utolsó ment el. Ő állt a mezeinken. Mint egy hatalmas felkiáltójel: eddig és ne tovább! Még akkor is állt, mikor lesújtotta az égi kardesapás. Szép fehér testén földig futó fekete sebbel, állt. Római katona a vártán.

Elkezdődt... – ennyit szólt apám, levetv kalapjait, a haladókól égett lábainál. Elkezdődt...

Attól kezdve fogytak a fák. Az évek jöttek-mentek és időnként elvittek egyet. Mindig az utolsó a sorból. Apám nem ültetett helyettük mást. De néha megállt és hosszan nézte a soron lévő következőt.

Aztán elvitte őt is az Idő. Valamelyik soron lévő után. A kapu mellől lekerült a tábla: ISKOLA. Elcsendesült, céltalan lett a ház. Nem volt több harsogó egyszerre. Gyermekzsivaj, játék, kacagás. Az udvar felverte az akkacerjeje. Lassú léptekkel járt az elmúlás.

Emlék lett minden. De ő még mindig áll. És égyvirűben minden benne van. Az ablakszemek fényes pillantása. A kémenyek meleg füstjele. A kemence kenyérillata. Anyám kedves, feltűtökinete. Szőlőtőkék, mézédés szüreték. Csengős szánkók, pattogó ostorok. Apám erős, biztos kézfogása. És hőduvnyás, fehér karácsonyok.

Áll és figyel. Őreg jegenye a vártán. Égyvirűben ott az otthonom. Gyökereivel markolja a földet.

Amíg él, tudom, hova tartozom.

Richter Ilona

A kőkecskétől Ferenc Jóskaig

A néprajzi gyűjtő munkája során sok olyan kisebb történetet, adatot lejegyez, ami nem tartozik szorosan a kutatót témához. Nekem is van sok, ezekből szeretnék néhány érdekességet közreadni.

Bátmonostoron hallottam először a kőkecskéről, de más faluban is tudtak róla. Még ebben az időben, amikor még tövisboronát használtak, hevert a határban egy kőkecske. Jó nehéz volt, ezért a boronára fektették, hogy az jobban söpörje a földet. Ahol befejezték a munkát, ott ledobták. Így a kőkecske vándorolt a határban, hol itt, hol ott hevert. Egyszer aztán idegen nyelven beszélő emberek – mások szerint bugyogós, turbános törökök – jelentek meg, kezükben térkép, és keresték a kőkecskét. Meg is találták, betörték az oldalát – ajtó volt az oldalán, azt nyitották ki – teje volt arannyal! Azt elvitték, a könnyűvé vált kecskét otthagyták. Így már nem kellett senkinek, nem tudni, hová lett.

A hajdani csecsemők nem a ma szokásos nyavalyáktól sírtak, hanem a szemmelveréstől. Ha valaki megcsodálta a kicsit, akaratlanul is megbetegíthette, de irigységből, rosszakaratból is megverhették szemmel. Ilyenkor nem segített más, csak a szeszvíz. Az eljárásnak voltak specialistái, de a gyakorlott anya vagy nagynya is el tudta készíteni. Sok változata volt országszerte, de a lényeg ugyanaz. Egy tányérba kúvizet öntöttek, hatásozabb volt, ha még szentelvizet is csöpögtettek bele, a kicsi feje fölé tartották, és három vagy kilenc szem szentet dobtak a vízbe. Akalmos volt a kórösspróból vett ág, azt kellett meggyújtani. Három Miatyánk, három Údvézlégy, egy Hízsekegy elmondása után dobták a szentet a vízbe: „Atyáisten nevében, Fiúisten nevében, Szentlélekisten nevében. Mikor belesteért: Ennek a kicsikének szemveréséért, a Krisztus Jézus kinszenvedéséért. Aztán ha leül, ha nem, megrömszák vele az arcát háromszor Atyáisten, Fiúisten, Szentlélekisten nevében. Megtörölni balkezzel, a pöndöly visszállyával kellett. Ha szemverésben van, akkor reggel, délelőn, este csinálják, mindig kiöntik a vizet olyan helyre, ahol nem jár-

nak, fatövíbe, fáltövíbe, vagy az úgy alá, s ott a tányérral is leborítják, hogy a kicsi jól aludjon.

Azt is meg lehetett tudni, ki verte meg. A parázs bedobásakor kellett mondani. Ha asszony, konty alá, ha lány, pártá alá, ha ember, kalap alá. Amelyiknél lesüllyed a parázs, az verte meg.

Az ántivilágban voltak még tudós emberek és boszorkányok is. Szeremlén sokan emlékeztek még egy olyan űregre, aki meg tudta gyógyítani a beteg állatot, de megállította a lakodalmas menetet lovat, s addig nem tudták elindítani őket, míg ő nem akarta. Ilyen volt Csánádon is, szemtanúk mesélték. Az öreg Molnár egyeb tréfákat is csinált. A lakodalomban egyszer csak zöld inda futott fel a kemencére, aztán hatalmas uborkák teremték rajta. Mikor le akarták szakítani, egymás orrát rángatták. Nagyobb sikere volt annak, amikor víz tört fel a lakodalmas házban, az asszonyok, lányok az asztalra ugráltak, s nem győztek elég magasra emelni szoknyájukat. Az elbeszélő édesanyjától hallotta, aki ott volt. (Zárójelbe jegyzem meg, hogy ugyancsak mesélték a híres debreceni Hatvani professzornál).

Bement ehhez az őrdögöshöz valaki, hogy meg akarja tanulni. Jól van, azt mondja, de akkor semmitől sem szabad megjedni. Beküldte egy szobába. Bement, hát egy halott ember fekiadt a koporsóban. Kijött, kérdi, na mit láttál? Egy halott embert. Na, menj be újra. Bement, hát most egy orozslán állt vele szembe, fújta a tűzlángot. Megjédt tőle és kiszaladt, pedig az mondta neki, hogy nem lesz semmi baja. „Téged már nem tudak megtanítani, mert nem álltad ki a hét próbat, a másodiknál megjédtél.”

A boszorkányokat már kevésbé kedvelték, hisz azok csak bajt hoztak az emberre. Egy bátmonostori asszony mesélt: Az uramnak a nagybátyja uszort csinált, úgy ahogy a Lucacsét is, karácsony éjszakájára készült el. Mikor éjfél misére harangoznak be, akkor menjen az illető, yinni köll az uszort, akkor meglátja, de boszorkányokat. Ő nem hitt benne, de elindult. A fele úton

gyűttek ám csapatostól, ő megjéjdt, mert csúfabbnál csúfabbak voltak. Ahogy hazért, épp a konyhasajtót tudta becsúszni, hallott egy szót: Kösöz-nehed az Istenednek, hogy ügyesebb voltál, mint nekem, különben elláttuk volna a bajod." Volt, aki sóprón járt, volt, aki kutyan, macskán lovagolt. Bele is betegedett, pedig erős ember volt. Most mondják, hogy elvitt a háború minden boszorkányt.

A szerelemiek szerencsésebbek, ugyanis ott a boszorkányok csinos fiatal, tekerődzött menyecskék képében kísértették a férfineket. Az ipam mesélte, 1907-ben esküdünk, két évig ott laktunk, hogy dehogy nincsenek boszorkányok. Órákig rájesztek. Éjjel körül jött haza, látja a köröztöltő, hogy táncolnak a tekerődzött menyecskék. Elkerülte őket. Mikor a községháza elé ért, az egyik utána kiáltott, Porkolab Peti, az a szerencséd, hogy vas van nálad, különben elbántunk volna veled. Úgy megjéjdt, hogy kiabált a feleségének, hogy nyissa ki a kaput. Tapogata a zsebeit, hát egy szöveget talált az egyikben.

Volt itt egy család, Fazekasék, azoknak egy kislányukat elcsérítették, mert az öreganyjuk tanult, azon a lányon tanult, de nem is ment a gyerek semmire. Emlékszem rá, mert jártunk oda fonóba, 30 éves volt, de egész picit volt, beszélni sem tudott. Az volt a híre, hogy az öreganya kiscserélte. Őt csak egy sarokban, rettentő nagy hasa volt. Az az öregsaszony rontotta a népeket, éjjel ló, tyúk, tekerődzött menyecske képében járt. Voltak itt olyanok, akik tudtak rontani, de gyógyítani már nem.

Egy másik asszony tehenét rontották meg: A nagyanyámnak volt egy jó tehené. Egy asszony este eljött tejért, ő adott Isten nevében. Hát egyszer véreset fejt, meg rúgott a tehené. Úgy megkeményedett a tégye, hogy nem engedett hozzányúlni. Akkor panaszkodott olyan bűbájos asszonyoknak, azok mondták, hogy éjjelkor tüzessítse meg az ekevasat, arra fejjen úgy köröszibe, a tehené csöcsit úgy fogja. De nem merte megcsinálni. Akkor mondták, hogy déli 12 órakor fejje és öntse a disznóvályúba, aztán a faragóbaltával vágja a tejet, akkor oda köll menni annak, aki csinálta. Hát amint aprította a tejet, bezárkózott, verik ám az utcakaput. Ne szőjön semmit, csak ver-

je. Mikor már sokáig verdeste, elküldtja magát: „Örzsé néni, az Istenre kérem, nyissa már kin a kaput”. Sokára beeresztette. „Te vagy, te átkozott, a szent köröszit törjő meg!” Aztán ment neki a baltával. – Ne bántson, a Krisztus Jézus áldja meg! Megcsinálom, sose lesz többet baja a kee teheninek, akárhány lesz. Csak most ne bántson, ne mondja meg senkinek, hogy mi történt.

Voltak férfi boszorkányok is. Bátormonostoron történt, hogy egy férfi azt vette észre, hogy éjjel nyílik az ajtó, egy ember jön be, odament az asszonyhoz, hallotta a nyöszörgést, de megmozdulni nem tudott. És ez így ment éjszakákon át. Szegény asszony reggelente nem győzött panaszkodni, hogy ez a boszorkány mennyire megkínozza! Mikor azt tanácsolták a férjnek, hogy készítsen a kiürített konyhába jó nyaláb szalmát, s ha jön a boszorkány, gyújtsa meg, elmaradt az éjszakai látogató.

Híres ember volt Monostoron hajdanában az öreg Tancos. Kútásó lévén sokfelé megfordult. Volt a világvégén is. Azt mondta, olyan, mint egy korong. Mikor odaért, leült, olyan padka széle volt, és lóbálta a lábát a semmibe. Azt is látta, honnét fúj a szél, egy egész kicsi lukból jött. Azt mondta, ha tudna volna, hogy honnan jön a hideg szél, hát bedugja egy kis kődarabba.

Egyszer egy magas fát nyesett, már jól fent volt, mikor eltört az ág. Csak esett lefelé jó ideig, de a földet nem látta. Unalmában rágyújtott egy cigarettára, és csak mikor elszívta, csak akkor látta meg a földet.

Szerencsés volt, mert sérülés nélkül megúszta, nem úgy, mint mikor rászakadt a kút, úgy ásták ki. Akkor nem mesélt semmit, csak hápogott.

A legnagyobb megtiszteltetés. akkor érte, mikor Ferenc Jóska hívta, hogy pucoolja ki a kútját. Javában dolgozott, mikor kijött az Örzsé (Erzsébet királyné) és lekajáltott: Nem fázol János? – Nem én, hát te Örzsé mit csinálsz odafenn? Forralj bort, főlmegek. Mit csinál a Jóska?

Eltűnt a kőkecske, Ferenc Jóska, nincs már kútásó sem, de abban nem vagyok biztos, hogy fiatal boszorkányok sincsenek.

Köszönet

BÁLINT ATTILA, lapunk szerény és megbízható tervező-szerkesztő grafikus 1999. júliustól páratlan figyelemmel és elmélyültséggel vett részt a Bajai Honpolgár formálásában. Mínt hogy ezen tevékenységét nem kívánja tovább folytatni, ezúton köszönjük meg lelkiismeretesen végzett, igényes munkáját. Együttal köszönjük a helyebe lépő BANGA SZABOLCSOT.

Bajai Honpolgár Szerkesztőbizottsága,

Honpolgár Alapítvány Kuratóriuma és

a Lapalapító és Kiadó: Újvárost ÁMK

BAJAI HONPOLGÁR

Honpolgár Alapítvány Kuratóriuma és a Lapalapító és Kiadó: Újvárost ÁMK

Városi-területi és
Környezetvédő Lap

Megjelenik minden hónap
első napján ISBN 1416-4469
<http://www.bajajobs.hu/baja/honpolgar/motato.htm>

Szerkesztő a szerkesztőbizottság

Felüls vezető:
Bánai Tibor

Tajjal:

Bálint László, dr. Dániel József, Jász Anikó,
Kovács Zita, dr. Laki Ferenc,
Sáros Józsefné, Schmidt Antal

Tervező szerkesztő:
Bangá Szabolcs

Lapalapító és kiadó:
Újvárosti Általános Művelődési Központ

Postacím:
6500 Baja, Oltvány Imre u. 14.

Fenn tartó:
Bajai Honpolgár Alapítvány

Az alapítvány számlavezető bankja:
OTP Kereskedelmi Bank Rt.
Bajai Filókja 11732033
Bajai Honpolgár Alapítvány 20030119

Nyomdai munkák:
Arcalet Nyomda Kft.
Baja, Atilla u. 15. Tel.: 79428-944

KÉZIRATOT, FÉNYKÉPET NEM ÖRZSÉ,
MEG ÉS NEM KÜLDÜNK VISSZA.